

Art terapija u likovnim aktivnostima u primarnom obrazovanju

Crljen, Marita

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:492390>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Marita Crljen

**ART TERAPIJA U LIKOVNIM AKTIVNOSTIMA U
PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Zagreb, srpanj 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Marita Crljen

**ART TERAPIJA U LIKOVNIM AKTIVNOSTIMA U
PRIMARNOM OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Mentor rada: doc. dr. sc. Marijana Županić Benić

Zagreb, srpanj 2022.

ZAHVALA

Veliko hvala pripada mojoj mentorici, doc. dr. sc. Marijani Županić Benić na svom uloženom trudu, savjetima i kritikama prilikom stvaranja ovog rada.

Hvala svim učiteljicama i učiteljima razredne nastave diljem Republike Hrvatske na doprinosu koji su dali kroz anketni upitnik i time postali temelj ovog rada.

Posebno hvala ide mojim prijateljima, ljudima koji su me oblikovali u osobu koja sam danas i koji su Zagreb učinili mojim novim domom.

Najveće hvala pripada mojoj obitelji, mojoj mami Nani, bratu Ivanu i mom Milanu. Hvala na bezuvjetnoj ljubavi i podršci kroz moje obrazovanje, ali i čitav život.

Ovaj rad posvećujem njemu, njemu koji je trebao biti tu.

Za sve što dolazi, nedostaješ.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNI PREGLED ART TERAPIJE	2
3. TEORIJSKE POSTAVKE ART TERAPIJE	4
4. TEMELJNA NAČELA ART TERAPIJE	5
5. MODELI ZA RAZUMIJEVANJE ART TERAPIJE	6
6. LIKOVNA TERAPIJA U ODGOJNO - OBRAZOVNOM RADU S DJECOM	9
7. KREATIVNOST	10
7.1. <i>Kreativnost u nastavi</i>	10
7.2. <i>Kreativan učitelj</i>	11
8. FAZE DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA	12
8.1. <i>Faza izražavanja primarnim simbolima</i>	12
8.2. <i>Faza izražavanja složenim simbolima</i>	13
8.3. <i>Faza intelektualnog realizma</i>	14
8.4. <i>Faza vizualnog realizma</i>	14
9. SIMBOLIKA DJEČJEG CRTEŽA	16
10. PRIMJENA ART TERAPIJE	17
11. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	18
11.1. <i>Cilj istraživanja</i>	18
11.2. <i>Instrument istraživanja</i>	18
11.3. <i>Postupak istraživanja</i>	19
11.4. <i>Uzorak ispitanika</i>	19
12. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	23
12.1. <i>Prikaz rezultata o poznavanju pojma art terapija</i>	23
12.2. <i>Prikaz rezultata o samoprocjeni vlastite kreativnosti</i>	26
12.3. <i>Prikaz rezultata o prisutnosti kreativnosti u nastavi</i>	34
12.4. <i>Prikaz rezultata o art terapiji u nastavi</i>	41
12.5. <i>Prikaz rezultata o provedbi metoda art terapije u nastavi Likovne kulture</i>	54
13. ZAKLJUČAK	64
14. LITERATURA	66

SAŽETAK:

Diplomski rad pod nazivom „Art terapija u likovnim aktivnostima u primarnom obrazovanju“ započinje definiranjem art terapije kao psihoterapije koja koristi kreativne metode kao osnovni element komunikacije. Art terapija temelji se na likovnom, tjelesnom, glazbenom i dramskom izražavanju koje se koristi kao sredstvo za izražavanje emocija i misli. Metode art terapije koriste se u specijaliziranim ustanovama poput bolnica ili klinika kako bi se pojedincu omogućilo da kroz različite vrste umjetnosti izrazi svoje misli i osjećaje. Metode art terapije također se mogu primjenjivati u nastavnom procesu u svrhu da učenici osvijeste svoje misli i osjećaje, te da im se kroz različite vrste umjetnosti pomogne u izražavanju emocije koje osjećaju.

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi jesu li učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznate s pojmom art terapija te koriste li se metodama art terapije u nastavi Likovne kulture. Isto tako, u sklopu istraživanja ispitivala se i samoprocjena vlastite kreativnosti učitelja/ica, prisutnost kreativnosti u nastavnom procesu, stavovi o uključivanju art terapije u nastavni proces, a posebno u nastavu Likovne kulture.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 135 ($\bar{X} = 131$, $M = 4$) učitelja razredne nastave u Republici Hrvatskoj na području 18 županija. Instrument istraživanja bio je anketni upitnik kreiran pomoću Google obrasca, distribuiran putem društvenih mreža te su ga sudionici ispunjavali *online*. Rezultati su obrađeni u programu Microsoft Excel, a priloženi su u obliku tablica i slika s prikazom grafikona.

Istraživanjem je utvrđeno da je veliki broj učitelja/ica razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznata s pojmom art terapija ali manji dio ispitanika se služi s metodama art terapije u nastavi Likovne kulture. Isto tako, bez obzira na to što se samo manji dio ispitanika služi art terapijom u nastavi, gotovi svi ispitanici su se kroz anketni upitnik izjasnili kako bi htjeli znati više o art terapiji i uključivanju art terapijskih metoda u nastavu.

Ključne riječi: art terapija, likovne aktivnosti, dječji crtež

SUMMARY:

"Art therapy in art activities in primary education" thesis starts with defining art therapy as psychotherapy that uses creative methods as a basic element of communication. Art therapy is based on the use of artistic, physical, musical and dramatic expression as a means of expressing emotions and thoughts. Art therapy methods are used in specialized institutions such as hospitals or clinics to allow an individual to express their thoughts and feelings through different types of art. Art therapy methods can also be applied in the teaching process in order to make students aware of their thoughts and feelings, and to help them to express the emotions they feel.

The aim of this research was to determine whether primary school teachers in Croatia are familiar with the concept of art therapy and whether they use art therapy methods in Art class. Also, the research examined the self-assessment of teachers own creativity, the presence of creativity in the teaching process, attitudes about the inclusion of art therapy in the teaching process, and especially in Art class.

The research was conducted on a sample of 135 (F = 131, M = 4) primary school teachers in Croatia in 18 counties. The research instrument was a survey questionnaire created using a Google form, distributed through social networks and completed by participants online. The results were processed in Microsoft Excel, and are attached in the form of tables and figures with graphs.

The research established that the majority of primary school teachers in Croatia are familiar with the concept of art therapy, but a smaller amount of the respondents use the methods of art therapy in Art classes. Also, despite the fact that only a small amount of the respondents use art therapy in teaching, almost all respondents said through a questionnaire that they would like to know more about art therapy and the inclusion of art therapeutic methods in teaching.

Key words: art therapy, art activities, children's drawing

1. UVOD

Korijeni art terapije vežu se uz šamansku kulturu u sklopu koje su šamani vjerovali da štetne i nezdrave elemente iz tijela mogu izbaciti koristeći slike i rituale te tako izliječiti svoj um, tijelo i duh (Wallingford, 2003; prema Škrbina 2013). Stara narodna poslovice „Slika govori tisuću riječi“ odražava snažan učinak koji umjetnost i kreativni izraz imaju na ljudsko razumijevanje i komunikaciju. Art terapija služi kako bi iskoristila tu moć za terapeutska sredstva. Baš kao što slika ili glazbeno djelo mogu reći nešto na načine koji prkose opisu, art terapija pruža pojedincima koji se suočavaju s fizičkim, emocionalnim i kognitivnim izazovima nove putove prema razumijevanju i samoizražavanju. Ljudi ne moraju biti umjetnici da bi imali koristi od art terapije. Ovaj oblik likovnog izražavanja više je od sata likovne kulture ili samo nešto što će ljude zaokupiti. Art terapija koristi moć likovnog izražavanja i različitih načina komunikacije kako bi navela ljude da se otvore i uključe u svoju terapiju na nove načine. „Art terapija (engl. Art Therapy), spada u skupinu terapija umjetnošću (engl. Arts Therapies), u koju još spadaju i glazbena terapija, drama terapija, te terapija plesom i pokretom.“ (Ivanović i sur., 2014, str. 192) Umjetnička terapija u najširem smislu označava čovjekov izraz u umjetnosti kroz boju i oblik, pokret i ples te kroz riječ i pjesmu (Kliček, 2001; prema Burić i sur., 2013).

„Nije svako likovno izražavanje terapijsko, nego terapijski potencijal likovnog izražavanja ovisi o tome koliko je osobnog (emotivnog i misaonog) u njega uloženo i kroz njega ostvareno. Terapijski potencijal likovnog izražavanja zasniva se na tome da likovni proces i produkt pružaju mogućnost izražavanja, sadržavanja i procesuiranja emocija; strukturiranje, pojašnjavanje i komunikaciju misli; strukturiranje kaosa na konkretnoj razini kroz likovne materijale; izražavanje individualnosti kreativnošću; zabilješkom iskustva (svojevrni vizualni dnevnik); oslobađanje od stresa kontaktom s materijalima; regresiju i ponovno proživljavanje procesa fuzije i separacije; razvoj imaginacije i uspostavljanje kontakta s nesvjesnim (osvještavanje i postizanje cjelovitosti); te simboličkom i ritualnom prenošenju unutarnjih procesa. Ako se izloži, tu je i proces dijaloga koji slika uspostavlja s gledateljem. Produkt tog kompletnog (i kompleksnog) procesa - slika ili skulptura - se zato u art terapiji nikada ne promatraju izdvojeno od konteksta cijelog procesa“ (Ivanović i sur., 2014, str. 191).

Cilj ovog rada je utvrditi jesu li učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznati s pojmom art terapija i služe li se metodama art terapije za vrijeme nastave Likovne kulture.

2. POVIJESNI PREGLED ART TERAPIJE

Tisućama godina, različite kulture diljem svijeta služile su se klesanjem idola, slikanjem simbola i svetih slika u procesu ozdravljenja. Stari Egipćani su oslikavali različite simbole za maske prilikom mumifikacije kako bi pokojnike zaštitili od opasnih utjecaja. Sastavni dio indijske kulture su posebne pjesme i ritualni plesovi za liječenje različitih bolesti, dok se u afričkim plemenima ritualni plesovi odvijaju za vrijeme ukopa pokojnika. Tibetanci koriste crteže pijeskom u obliku mandale - čarobnog kruga na koji se koncentriraju u procesu meditacije i molitve. Duhovna koncentracija na mandale usmjerena je na ozdravljenje, oslobađanje od patnje.

Art terapija vuče korijene još iz doba kada su narodi služili oblicima religioznosti s magijskom pozadinom, tzv. šamanizmom. „Ceremonije u kojima je liječnik ili šaman mogao pjevati, plesati, izrađivati slike ili pričati priče podsjećaju na rane korijene psihologije i psihijatrije. Još u to doba umjetnost je sagledavana s aspekta zdravlja, transformacije i duhovnosti“ (Škrbina, 2013, str. 46). Utemeljenje art terapije kao jedinstvenog i javnog prihvaćenog teorijskog pristupa dogodilo se tek nedavno, sredinom 20. stoljeća. Art terapija se počela razvijati paralelno u Velikoj Britaniji i Americi. Prvi art terapeuti na području Velike Britanije nisu bili doktori, već umjetnici koji su održavali likovne radionice s pacijentima na psihijatrijskim odjelima. „U Velikoj Britaniji je umjetnik Adrian Hill 1942. godine prvi koristio izraz „art terapija“ za likovno stvaralaštvo s terapijskim ciljem. Do spoznaje o terapijskim svojstvima umjetnosti došao je tijekom liječenja od tuberkuloze u jednom od sanatorija potičući ostale štićenike sanatorija na slikanje i crtanje. Za Hilla je vrijednost art terapije ležala u oslobađanju kreativne energije, što je omogućavalo pacijentu da izgradi obranu od negativnih emocija.“ (Ivanović i sur., 2014, str. 192) Nakon Hilla javljali su se mnogi njegovi sljedbenici koji su proširivali njegov rad, a jedan od njih bio je Edward Adamson. U Velikoj Britaniji Adamson se smatra ocem art terapije, a pristup za koji se on zalagao bio je neintervencijski i uključivao je vrlo malo razgovora i interpretacije. U istom vremenskom razdoblju, u Sjedinjenim Američkim državama djelovale su psihologinje Margaret Naumburg i Edith Kramer koje su započele razvijati art terapiju neovisno od dotadašnjeg britanskog sustava. Edith Kramer rodnom je iz Beča gdje je završila studij umjetnosti, slikarstva i kiparstva, a godine 1944. u Sjedinjenim Američkim Državama osniva diplomski studij art terapije na Sveučilištu u New Yorku. Margaret Naumburg, u četrdesetim godinama prošlog stoljeća, razvila je psihodinamsku art terapiju, pristup koji daje na značaju verbalnoj komunikaciji između pacijenta i art terapeuta

u čijem su središtu pacijentovi problemi. „Ona je smatrala da se proces art terapije temelji na priznavanju najosnovnijih čovjekovih misli i osjećaja koji proizlaze iz nesvjesnog, a odražavaju se prije u slici nego u riječi.“ (Škrbina, 2013, str. 47) „Godine 1964. osnovano je Britansko udruženje art terapeuta, početkom 1970-ih počeo je razvoj poslijediplomskih studija u Velikoj Britaniji, a 1997. godine art terapija je registrirana kao profesija. Iako najveći broj art terapeuta u Velikoj Britaniji još uvijek radi na psihijatriji, sve više ih se zapošljava u školama i drugim ustanovama“ (Ivanović i sur., 2014, str. 192).

3. TEORIJSKE POSTAVKE ART TERAPIJE

Psihoterapija se temelji na psihoanalitičkoj teoriji austrijskog neurologa Sigmunda Freuda. Teorija povezuje brigu o mentalnom zdravlju za pojedinca ali i njegovu zajednicu. Psihoterapijski ili psihoanalitički pristup pojedincima razlikuje se od svakodnevne standardne komunikacije. Na temelju toga, pristupe temeljenje na psihoterapiji treba koristiti gdje god je međuljudska komunikacija prioritet (De Zan, 2013).

„Art terapija (engl. Art Therapy), spada u skupinu terapija umjetnošću (engl. Arts Therapies), u koju još spadaju i glazbena terapija, drama terapija, te terapija plesom i pokretom” (Ivanović i sur., 2014, str. 192). Od svog osnivanja ranih 1890-ih od strane Sigmunda Freuda, psihoanaliza se vodila paralelno s proučavanjem umjetnosti. U biti, i teorija umjetnosti i psihoanaliza su proučavanje slika – stvarnih i zamišljenih – radi iskorjenjivanja dubljeg značenja. Sve do Freudovih teorija nesvjesnog uma, međutim, proučavanje povijesti umjetnosti i rasprava o slikama bilo je gotovo isključivo u odnosu na gotov proizvod slike. Tek 1910. Freud je napisao prvi prikaz psihološke teorije umjetnosti, a premošćivanjem jaza između umjetničke kritike i psihoanalize, znanstvenici su započeli raspravu o umjetnosti kao procesu otkrivanja nesvjesnih motivacija i skrivenih značenja. 1922. godine austrijski psihijatar Hans Prinzhorn napisao je rad o umjetnosti psihijatrijskih pacijenata. To je bio prvi rad, a poslije i knjiga u kojoj se spominje umjetnost u svrhu rada sa psihijatrijskim pacijentima.

„Pojmovi art terapija i art psihoterapija su jednoznačni. Teorijska baza psihoterapijskog pristupa u art terapiji je psihodinamska. Pod stvaralačkim likovnim procesom u art terapiji se podrazumijeva crtanje, slikanje i modeliranje u najširem značenju riječi, tako da prolijevanje boje po papiru ili kidanje papira može biti jednako terapijski vrijedan likovni proces i produkt kao i estetski najprivlačnija ili tehnički najvještije izvedena slika. Likovnim procesom se izražavaju svjesne i nesvjesne misli i emocije, a one nesvjesne su od većeg značenja jer donose nove uvide“ (Ivanović i sur., 2014, str. 192).

4. TEMELJNA NAČELA ART TERAPIJE

„Temeljna načela art terapije su konstruktivna suočavanja i razvojni procesi gdje osobni i okolinski sustav utječu jedan na drugi kroz odabrane čimbenike“ (Bošnjak, 1997; prema Škrbina, 2013, str. 45). Ti čimbenici propituju sposobnosti razumijevanja vlastitih i tuđih osjećaja, misli i ponašanja i interpersonalnim situacijama (Kolić-Vehovec, 1998; prema Škrbina 2013) i sveukupnoj ekologiji odnosa (Buljubašić-Kuzmanović i sur., 2008).

Škrbina (2013) navodi sljedeća načela:

- *Načelo konstruktivnog suočavanja* - naglašava važnost suočavanja pojedinca s problemom. Autorica navodi kako osobi kojoj nije omogućeno da se suoči sa situacijom koja mu se dogodila često osjeća nesigurnost, socijalni život, suočava se sa strahom od misli nad kojima nema kontrolu.
- *Načelo razvojnog dugoročnog planiranja – korak po korak* - kako i samo ime govori, ovo načelo bazira se na razvojnim procesima pojedinca. Posljedice traumatskog događaja javljaju se u fazama tako da početne reakcije mogu biti različite od kasnijih problema s kojima se osoba suočava.
- *Načelo kreativnog okruženja i vođenja* - za cilj ima stvaranje sigurnog okruženja koje će pojedinca štititi, pružati mu sigurnost, ali isto tako biti mu nit vodilja prema zacjeljivanju i kreativnom razvoju.

5. MODELI ZA RAZUMIJEVANJE ART TERAPIJE

Prema Škrbina (2013) za razumijevanje i evoluiranje načina na koji se koriste različiti elementi umjetnosti u teoriji pomažu model kontinuirane ekspresije, model predstavljanja i model kreativne osi.

1. Model kontinuirane ekspresije

Začetnici ovog modela, Kagin i Lusebrink, prvi su predložili model kontinuirane ekspresije kao model za razumijevanje art terapije. "U početku je ovaj model bio fokusiran na vizualne umjetničke terapije, ali je kasnije proširen na sve oblike umjetnosti" (Škrbina, 2013, str. 48). Njihov model je baziran na razvojnim idejama Piageta i Brunera, a odnosi se na četiri razine.

- Senzomotorno - kinestetička razina

Interakcija između pojedinca i oblika umjetnosti na istraživački su način karakterizirani pokretom i motoričkom aktivnošću, dok senzorno istraživanje podrazumijeva uporabu dodira, vida ili nekih drugih senzornih osjetila.

- Perceptivno – afektivna razina

Pojedinac se uključuje u kreativnu aktivnost koristeći različite elemente umjetnosti da se razvio svoje ideje u pokazao emocije.

- Kognitivno – simbolička razina

Ova razina koristi se kao oblik umjetnosti koji pojedincu može poslužiti da riješi problem i u nekim slučajevima pronade smisao. Cohen i Mills (1993; prema Škrbina 2013) navode da je pojedinac na ovoj razini sposoban koristiti analitičke, logičke, sekvencijske vještine, dok uključuje umjetnost u proces.

- Kreativna razina

Ova razina zahtjeva integraciju svih prije navedenih razina, Ne moraju svi pojedinci doseći ovu razinu, ali oblik kreativnosti može biti proživljen na nekoj od prethodne tri razine. „Primjerice, netko može doživjeti, odnosno iskusiti kreativnost kroz spontani pokret, iako se iskustvo može definirati kao motoričko na senzomotornoj – kinestetičkoj razini.“ (Škrbina, 2013; prema Malchiodi, 2003).

2. Model predstavljanja

Model predstavljanja, autora Johnson i Sandela, temelji se na tome da je kognitivni razvoj prihod za kinestetički razvoj, odnosno ekspresiju pokreta, izražavanje gestama i slikama, te u konačnici jezične oblike izražavanja. „Ovaj model bazira se na ekspresiji sebe kroz geste, slike, neki drugi ekspresivni/kreativni medij te se može prilagođavati pojedincu“ (Škrbina, 2013, str. 49).

3. Model kreativne osi

Autor ovog modela poznati je psiholog i art terapeut Avi Goren – Bar koji „smatra da se ovaj model može koristiti kada se želi vidjeti kako se pojedinac razvija kroz razne faze, kako prelazi iz jedne faze u drugu, kako rješava poteškoće u određenoj fazi ili kako se vraća na ranije faze (Škrbina, 2013, str. 49). Goren – Bar je navedeni model podijelio po fazama:

- Faza 1. Kontakt

Početna faza zvana *Kontakt* označava prvi kontakt pojedinca s nekim oblikom umjetnosti. Pojedinac može fizički dotaknuti neki likovni materijali, slušati glazbu, upoznavati instrumente, promatrati plesne pokrete i sl.

- Faza 2. Organizacija

Nakon što pojedinac ostvari kontakt slijedi organizacija elemenata za realizaciju određene aktivnosti. Ovaj dio odnosi se na to da pojedinac priprema materijale kako bi stvorio nešto.

- Faza 3. Improvizacija

Pojedinac na sebi svojstven služi različitim metodama kako bi istražio svoje materijale. U ovoj fazi važno je naglasiti da su svi pokušaji dobrodošli i da su pogreške samo korak prema napretku.

- Faza 4. Središnja tema

U ovoj fazi dolazi do produbljenja tretmana, pojedinac ulaže sve više truda i dolazi do realizacije rada u kojem tema postaje vidljiva.

- Faza 5. Elaboracija

Odnosi se na razdoblje kada je pojedinac zaokupljen modificiranjem i dorađivanjem umjetničkog rada.

- Faza 6. Očuvanje

Posljednja faza obilježava udaljavanje od rada, spremanje i ne rijetko i prezentiranje umjetničkog rada.

6. LIKOVNA TERAPIJA U ODGOJNO - OBRAZOVNOM RADU S DJECOM

Art terapija je poseban oblik psihoterapije koji se rijetko provodi u odgojno – obrazovnim ustanovama, dok je njegova primjena svakodnevno prisutna u psihijatrijskim bolnicama, specijalističkim klinikama i sličnim ustanovama.

Ova vrsta terapije usredotočuje se na proizvod koji dijete stvara, a potom se bavi djetetovim napretkom u sklopu terapije. Za napredak se u ovom slučaju može reći da je dijete uspješno izrazilo ono što je zadržalo u podsvijesti ili svijesti. Dijete se najprije izražava kroz sliku ili crtež, a zatim i riječima. Ovakav pristup razlikuje se od dosadašnjeg likovnog obrazovanja u školama.. Likovno obrazovanje se bavi „formalnim, 'nepriistranim' i estetskim vrijednostima likovne umjetnosti, a ne obraća pažnju na psihološki razvoj djeteta, a pogotovo ne na njihovu podsvijest“ (Tomašević Dančević, M., 2005, str. 124). „Likovna aktivnost kao i mnoge druge umjetničke aktivnosti nude mnoštvo mogućnosti kroz koje djeca istražujući različite materijale i likovne tehnike mogu izraziti svoje ideje, osjećaje, misli i pogled na svijet“ (Balić Šimrak, Šverko i Županić Benić, 2010, str. 57).

Oaklander (1996) u svom radu govori kako učitelji, iako nisu educirani kao psihoterapeuti, mogu primjenjivati psihoterapijske metode i aktivnosti na razini koja je njima prihvatljiva. Takav način rada može rezultirati pozitivnim promjenama između učenika i nastavnika, boljim odnosima među učenicima, opuštenosti i smirenosti, te poboljšanju koncentracije. Zaključuje da psihoterapijske metode i aktivnosti zaista mogu poboljšati ozračje u razredima.

7. KREATIVNOST

Riječ *kreativnost* može se pronaći u zapisima još iz doba Stare Grčke i Rima, ali daljnja istraživanja provedena su tek u drugoj polovici 20. stoljeća nakon što je tadašnji predsjednik Američke psihološke udruge J. P. Guilford održao govor u kojem tvrdi da ne postoji poveznica između inteligencije i kreativnosti. Od tada, pojavljuju se razne definicije ali i dalje ne postoji jedna, univerzalna koja u potpunosti definira ovaj pojam. Županić Benić i Vidović (2018) navode da kreativnost nije vještina koja može biti naučena u procesu obrazovanja jer svako dijete posjeduje neograničen kreativni potencijal. U nastavi, a posebno u nastavi likovne kulture, važno je poticati kreativnost kod učenika jer ona utječe na njihov emocionalni i kognitivni razvoj te pomaže u razvoju mašte. Dok se kod odraslih osoba kreativnost vrednuje u završnoj fazi, najvažniji aspekt kreativnosti kod djece je proces, koji mora biti spontan.

7.1. Kreativnost u nastavi

„Danas se u svim djelatnostima javlja kao imperativ oslanjanje na ljudsku kreativnost. To je s jedne strane pretpostavka za uspješnost bilo koje ljudske djelatnosti, a s druge strane i nova šansa za vraćanje ljudi njihovoj suštini i time humanizaciju društva. Cjelokupan odgojno-obrazovni sustav stavljen je pred izazov nove paradigme kojoj ne može odgovoriti tradicionalna škola. Škole koje na prvo mjesto stave razvoj kreativnosti svojih učenika umjesto bubanja mnoštva nepotrebnih činjenica imat će smisla dok će ostale biti sve više neučinkovite i često štetne za razvoj učenika, kao i cijelog društva“ (Bognar i Bognar, 2007, str.1). Županić Benić (2021) na temelju istraživanja zaključuje kako je potrebno usmjeriti više pažnje na razvijanje učeničkog divergentnog i kreativnog razmišljanja tako da ih priprema za samostalno rješavanje problema. Nadalje, navodi kako se to može postići tako da se koriste metode poučavanja usmjerene na potrebe učenika, poticati ih na aktivno sudjelovanje u učenju i poticanje kreativnog razmišljanja.

7.2. Kreativni učitelj

Matijević (2009) kreativnog učitelja/icu opisuje kao nekoga tko je uvijek u nekom akcijskom istraživanju, kao osobe koje svoj rad shvaćaju kao stalno istraživanje i kreiranje novih pedagoških scenarija u kojima zajedno sudjeluju sa svojim učenicima. Autor također navodi da kreativan učitelj/ica koristi različite znanstvenopopularne i umjetničke tekstove za aktivnosti učenika, za svaki sat sprema nove vrste materijala, uvijek imaju nove ideje za zajedničke aktivnosti s učenicima, potiču ozračje u školi u kojoj rade, imaju širok spektar interesa i sl. Bognar i Bognar (2007) u svom radu navode značajnu analizu slučaja koju su proveli tajvanski istraživači (Hong i sur. 2005). Oni su došli do zaključka da postoje čimbenici koji utječu na kreativnost učitelja, a to su: samopouzdanje, otvorenost novim idejama, spremnost nošenja s teškoćama, želja za novim i drugačijim i smisao za humor. „Najbolji je učitelj takvoj djeci onaj koji potiče kreativnost, daje veće mogućnosti izbora, podržava neortodoksne poglede i stajališta, nagrađuje divergentno mišljenje i općenito vodi razred na neformalan način“ (Renzulli, 1997; prema Cvetković Lay, 2004, str. 13). Petrović (2010) kreativnost opisuje kao bitnu osobinu kod učitelja i bitan element u radu s djecom. Navodi da učenici više vole netradicionalne oblike nastave jer se osjećaju slobodnije. „Kreativnost je fenomen poželjan i cijenjen u svim sferama ljudske djelatnosti pa tako nije zapreka da se razvija kroz sve školske predmete. Ipak, kreativnost ovisi o mnogim čimbenicima, posebno u kontekst institucije kao što je škola, gdje ovisi prije svega o kreativnosti učitelja. Oni moraju biti u mogućnosti pružiti odgovarajuće uvjete i okruženje kako bi motivirali svoje učenike da razmišljaju divergentno i stvaraju nove i kreativne ideje“ (Županić Benić, 2021, str. 244).

8. FAZE DJEČJEG LIKOVNOG IZRAŽAVANJA

Likovni izraz urođena je sposobnost svakog djeteta kroz koju oni komuniciraju. Ona se razvija spontano iz djetetova unutrašnjeg svijeta i njegove vanjske okoline. Djeca različitim simbolima i oblicima izražavaju svoje misli i osjećaje koji nama nisu dostupni. To ujedno djeluje na djetetovu sposobnost percipiranja, predočavanja i poimanja te sposobnosti stvaranja i oblikovanja. Simboli se javljaju spontano i prirodno te osim što prikazuju neposredne sadržaje, povezani su i s jedinstvenim sadržajima iz života (Belamarić, 1986). Dječje likovno izražavanje je individualno i nadasve autentično te se mora sagledati unutar šireg konteksta razvojnih, emocionalnih, socijalnih i kulturnih iskustava i faktora (Škrbina, 2013; prema Malchiodi, 1998). Tanay (1989) navodi da dijete u svakoj ekspresivnoj fazi iskorištava svoje sposobnosti za građenje, kombiniranje, variranje i razlaganje. Transformira prostor, volumen, površinu, boju i linije zajedno s riječima i zvukovima u simboličke autonomne sisteme. Dječji izraz je spontan, harmoničan, ekspresivan i ritmičan, a Škrbina (2013) navodi da djeca tijekom likovnog izražavanja istražuju i rješavaju različite probleme, otvoreno govore o svojoj aktivnosti i ne pokušavaju prikriti osjećaje.

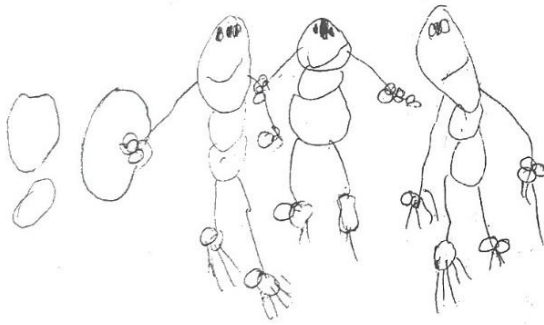
Grgurić i Jakubin (1996) navode četiri faze koje dijete savladava tijekom svog likovnog razvoja:

8.1. Faza izražavanja primarnim simbolima

Ova faza još nosi ime faza šaranja i obuhvaća djetetov životni period od prve do treće godine. Dijete crta zbog potrebe da nešto izrazi i zbog osjećaja zadovoljstva u motoričkom pokretu. Djetetov crtež je nejasan i neprepoznatljiv, ali dijete ga imenuje i opisuje što se na njemu nalazi. „Sastavljen je od crta načinjenih jednostavnim pokretima prilikom kojih dijete ne miče zglob i olovku grčevito drži između prstiju. Ponekad dijete prati svoje pokrete i uživa u toj aktivnosti dok ponekad istovremeno crta i gleda oko sebe. Olovka se rijetko diže s papira sve dok dođe do kraja pokreta.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 34) U ovoj fazi se pojavljuje lik „glavonošca“, odnosno prikaz čovjeka s glavnom i rukama i nogama koje izlaze iz nje.

Slika 1.

Prikaz ljudskog lika u obliku jednostavnih sklopa krugova, ovala i ravnih linija.

12 a). "Ja i moje prijateljice".
Dodavanje kružnih oblika.
Olovka (3 g.)

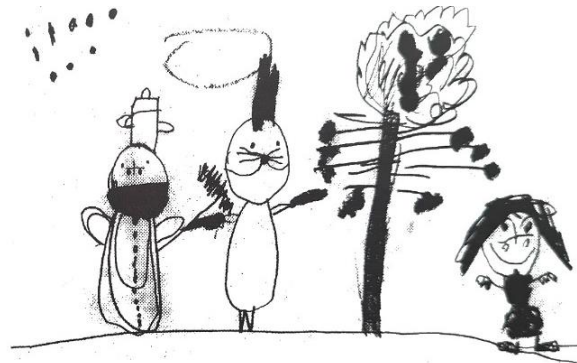
Napomena. Preuzeto iz *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje* (str. 40), Grgurić, N., Jakubin, M., 1996., Educa

8.2. Faza izražavanja složenim simbolima

Ova faza traje od četvrte do šeste godine i tijekom ove faze dijete crta s namjernom da nešto prikaže. Crtež nije reprezentativan ali se razaznaje što dijete želi prikazati. U ovoj fazi na crtežu čovjeka pojavljuju se tijelo, ruke, noge i kosa, razaznaje se spol prikazanog lika, a nakon pete godine javlja se profil čovjeka. Dijete u toj dobi još ne poštuje proporcionalnost pa se u prvom planu nalazi ono što mu je važno i to je prikazano najveće. Ono što dijete smatra nevažnim često će izostaviti s crteža, neovisno o stupnju poznatosti tih elemenata (Nazor, 1998).

Slika 2.

Prikaz ljudskog oblika s udovima i imenovanje crteža.

19 b). "Nacrtao sam
snjegovića, zeku, drvo i sebe.
Malo pada snijeg". Olovka
(5 g.)

Napomena. Preuzeto iz *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje* (str. 47), Grgurić, N., Jakubin, M., 1996., Educa

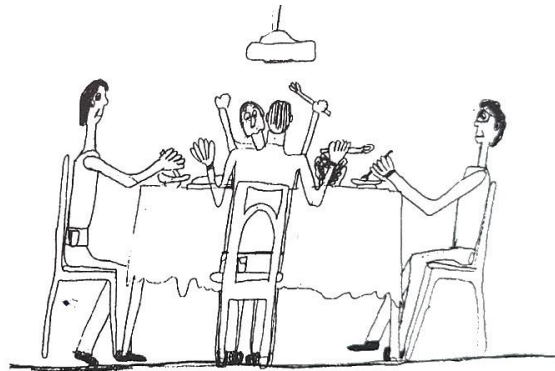
8.3. Faza intelektualnog realizma

Faza intelektualnog realizma traje u periodu kada su djeca u razrednoj nastavi, odnosno od šeste do jedanaeste godine. U ovoj fazi dolazi do transparentnog prikaza (dijete crta kuću izvana ali i sve što vidi u kući), prikazuje akcije u fazama kretanja, pojavljuje se semantička perspektiva (prikazuje ono što mu je važno veće), uočljivo je prevladavanje i rasklapanje oblika, vertikalna perspektiva (ono što je u prvo planu je na dnu papira, ono što je dalje „lebdi“, obrnuta perspektiva (ono što je prostorno bliže prikazuje se kao manje, a ono što je prostorno dalje kao veće) i poliperspektiva (promatranje nekih objekata s različitih stajališta).

Slika 3.

Izražen pokret, profil lika

33 b). "Obitelj za stolom".
Izražen profil, anfas, pogled s
leđa. Proporcijski usklađeno;
pokreti. Linija tla podignuta s
ruba papira. Olovka (8 g.)

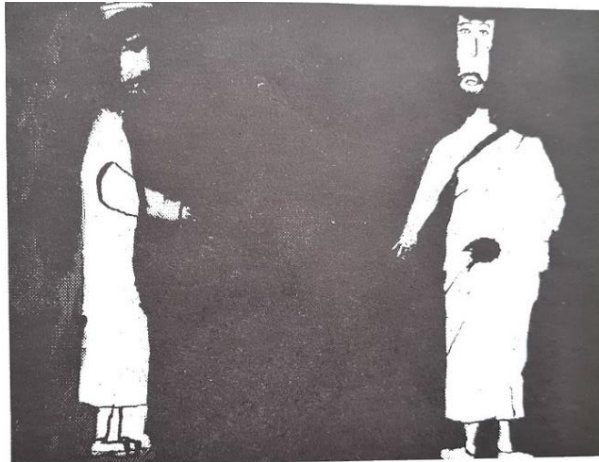
Napomena. Preuzeto iz *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje* (str. 57), Grgurić, N., Jakubin, M., 1996., Educa

8.4. Faza vizualnog realizma

Ova faza traje u razdoblju od jedanaeste do četrnaeste godine djetetova života. Za to vrijeme se djetetov likovni izraz približava izrazu odraslih. Proporcije postaju skladnije, koriste se svjetla i sjene, tonska modelacija, a detalji su realističniji. Kako će se dječje likovno izražavanje dalje razvijati ovisi o interesu djeteta i njegovoj sredini te o psihofizičkom razvoju djeteta, jer je ovo faza puberteta gdje započinje proces osamostaljivanja djetetove osobe – formiranja njegova karaktera i lika (Grgurić i Jakubin, 1996).

Slika 4.

Skladnije proporcije, mnoštvo detalja

49 a). "Isus pred Pilatom".
Crno-bijeli kontrast. Tuš-kist
(9 g.)

Napomena. Preuzeto iz *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje* (str. 73), Grgurić, N., Jakubin, M., 1996., Educa

9. SIMBOLIKA DJEČJEG CRTEŽA

„Crtež je prvi jezik kojim se pojedinac služio, način izražavanja koji je stariji od pisane riječi. Crtanje je aktivnost prilikom koje se koriste različita osjetila, poput kinestetičkog, vizualnog, taktilnog, a bez verbalnog aspekta. Crtež je nesumnjivo prepoznat kao važan način kojim pojedinac može izraziti sebe te kao takav može pružiti informacije o razvoju, emocionalnom i kognitivnom funkcioniranju, skrivenim i potisnutim traumama, prenositi i dvosmislene ili kontradiktorne osjećaje i percepcije“ (Škrbina, 2013, str. 109). Postoji mnogo pristupa za proučavanje kognitivnog razvoja djeteta, a procjena dječjeg crteža može omogućiti uvid u njihov svijet. „Među brojnim tehnikama koje su se razvile za dijagnosticiranje i terapiju osoba sa psihičkim poremećajima značajno mjesto zauzimaju crtež i slika“ (Dulčić, Kondić, 2009, str. 7). Škrbina (2013) navodi kako su dječji crteži u današnje vrijeme prepoznati kao odraz djetetovog emocionalnog života i osobnosti, te kako djeca kroz likovni izraz govore iskreno, ne prikrivaju svoje osjećaje. „Crtež i uporaba boja otkrivaju unutarnji svijet crtača i njegov odnos s vanjskim svijetom, a u psihoterapijskom tretmanu ukazuju i na vrstu i obilježja terapijskog odnosa te na učinak terapije. Crtež i slika su informacije o unutarnjim sadržajima pacijenta, a terapeut postavljanjem pitanja“ (Dulčić i Kondić, 2009, str. 7).

Jedno od važnih obilježja dječjih crteža su boje. Prema Jakubinu (1989) mnoga istraživanja djelovanja boja ukazuju kako boje kod ljudi izazivaju različite reakcije te utječu na organizam i ljudsku psihu. „Boje na nas utječu nesvjesno. Utječu na naše raspoloženje i ćud. Svaka boja ima određen psihološki efekt – mentalni i emocionalni“ (Jakubin, 1989, str. 25). Boja djeci postaje važna u razdoblju od četvrte do sedme godine života kada pokazuju sklonost prema intenzitetu boja. Ona spada u kvalitativna obilježja crteža i njena upotreba se postepeno razvija. Djeca u početku upotrebljavaju boje bez povezivanja, a kasnije bojama prikazuju specifične objekte. Oko četrnaeste godine u mogućnosti su specifičnim emocijama reagirati na određene boje (Löwenfeld i Brittain, 1982; prema Škrbina, 2013). Sve veći broj znanstvenih istraživanja potvrđuje uobičajeno vjerovanje u povezanost boja i emocija. Istraživanja potvrđuju da na emocionalni odgovor utječu i nijansa, i intenzitet i svjetlina boja te da boja čak ima veći utjecaj od oblika na emocionalnu vrijednost podražaja (Nakano, 1972). „Boje imaju direktan i jak utjecaj na ljude, njihovu interpretaciju svijeta te vlastiti razvoj. Pojedinac bojama izražava svoje emocije, stanja, osobnost te boja utječe na njegove reakcije“ (Škrbina, 2013. str. 103).

10. PRIMJENA ART TERAPIJE

Art terapija se primjenjuje među svim dobnim skupinama kako bi pomogla pojedincima da otkriju svoje emocije, suoče se sa stresnim situacijama, postignu emocionalni oporavak i pronađu način za razumijevanje vlastitih osjećaja, razviju samopoštovanje i steknu znanja i iskustva na temelju različitih perspektiva. Škrbina (2013) navodi da se art terapija može koristiti u odgojne, preventivne, obrazovne, dijagnostičke i terapijske svrhe. Smatra da se art terapija može primjenjivati u bolnicama, rehabilitacijskim centrima, socijalnim ustanovama, odgojno – obrazovnim ustanovama i rehabilitaciji u zajednici. „Važnost art terapije ogleda se i u tome što je primjenjiva kod djece i odraslih svih dobnih skupina, kod osoba bez teškoća te kod osoba s različitim teškoćama u razvoju. Prednost primjene art terapije je i u tome što se može planirati i provoditi individualno ili grupno, ovisno o potrebama pojedinca kojemu se indicira ovakva vrsta intervencije.“ (Škrbina, 2013, str. 53) U terapijskom procesu komunikacija se odvija između klijenta, terapeuta i slike ili crteža. Slika ili crtež u ovom procesu ima važnu ulogu jer pruža mogućnost za dodatne spoznaje. Škrbina (2013) spominje da u art terapiji prijenos može biti vizualno i metaforički zastupljen u slici, skulpturi, riječi, pokretu i sl. Štalekar (2014) to opisuje kao nesvjesno i dublje značenje koje pruža priliku za otkrivanjem potisnutih i skrivenih unutarnjih stanja. Taj prijenos je od velikog značaja tijekom art terapije, a može se definirati i kao prijenos bolnih iskustava pojedinca iz prošlosti u sadašnjost s namjerom da se ta iskustva još jednom prožive i isprave u boljim uvjetima u sklopu terapije. Radovi koji nastanu tijekom terapijskog procesa su povjerljivi i ne smije ih se objavljivati ili pokazivati bez klijentovog dopuštenja. Crtež i slike nastali u terapijskom procesu odraz su unutrašnjeg stanja klijenta, njegovih misli i osjećaja.

11. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

11.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri su učitelji razredne nastave upoznati s pojmom art terapije, te služe li se s metodama iste na satovima Likovne kulture. Isto tako, nastojala se ispitati njihova kreativnost, kreativnost u nastavi te njihovi stavovi o primjeni metoda art terapije u razrednoj nastavi kao i interes za art terapiju. U skladu s ciljem istraživanja, postavljene su hipoteze.

Hipoteza 1: Učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznati su s pojmom art terapija.

Hipoteza 2: Učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj smatraju se kreativnim osobama i spremni su za nova iskustva i izazove.

Hipoteza 3: Učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj potiču i uočavaju kreativnost u nastavnom procesu.

Hipoteza 4: Učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj imaju pozitivan stav o art terapiji i smatra da art terapija može pozitivno djelovati na pojedinca.

Hipoteza 5: Učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj u nastavi Likovne kulture služe se metodama art terapije.

11.2. Instrument istraživanja

Za provedbu istraživanja koristio se anketni upitnik (Prilog 1) prilagođen potrebama istraživanja. Anketni upitnik sadržavao je demografske podatke te niz tvrdnji na koje su ispitanici odgovarali prema Likertovoj peterostupanjskoj skali s obzirom na stupanj slaganja i stupanj učestalosti.

11.3. Postupak istraživanja

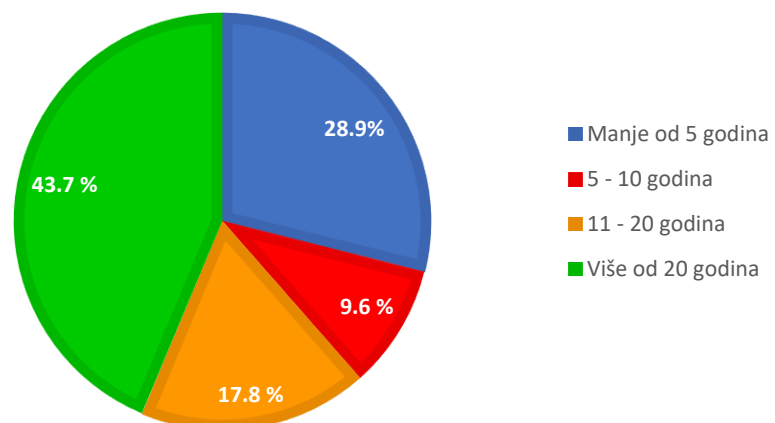
Istraživanje je provedeno u svibnju akademske godine 2021/2022. Ispitanici su rješavali anketni upitnik u digitalnom obliku kreiranog u *Google obrascima*. Anketni upitnik poslan je elektroničkom poštom na službene adrese osnovnih škola u Republici Hrvatskoj objavljenih na stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Anketni upitnik objavljen je na društvenoj mreži *Facebook* u grupama učitelja razredne nastave. Ispunjavanje upitnika je bilo dobrovoljno i anonimno. U općoj uputi objašnjeni su ciljevi i svrha istraživanja. Ispitanici su zamoljeni da odgovore na sva postavljena pitanja kako bi dobiveni podatci bili što vjerodostojniji. Vrijeme predviđeno za ispunjavanje ankete bilo je 10 minuta.

11.4. Uzorak ispitanika

U istraživanju su sudjelovali učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj. Od ukupno 135 ispitanika, 131 ispitanika je ženskog spola, a 4 ispitanika muškog spola. Raspon životne dobi ispitanika je od 23 godine do 64 godine. Slika 5 prikazuje raspodjelu ispitanika s obzirom na godine radnog iskustva, odnosno radni staž ispitanika prema kojemu su ispitanici podijeljeni u četiri skupine: manje od 5 godina (28.9 %), od 5 - 10 godina (9.6 %), od 11 - 20 godina (17.8 %), više od 20 godina (43.7 %).

Slika 5.

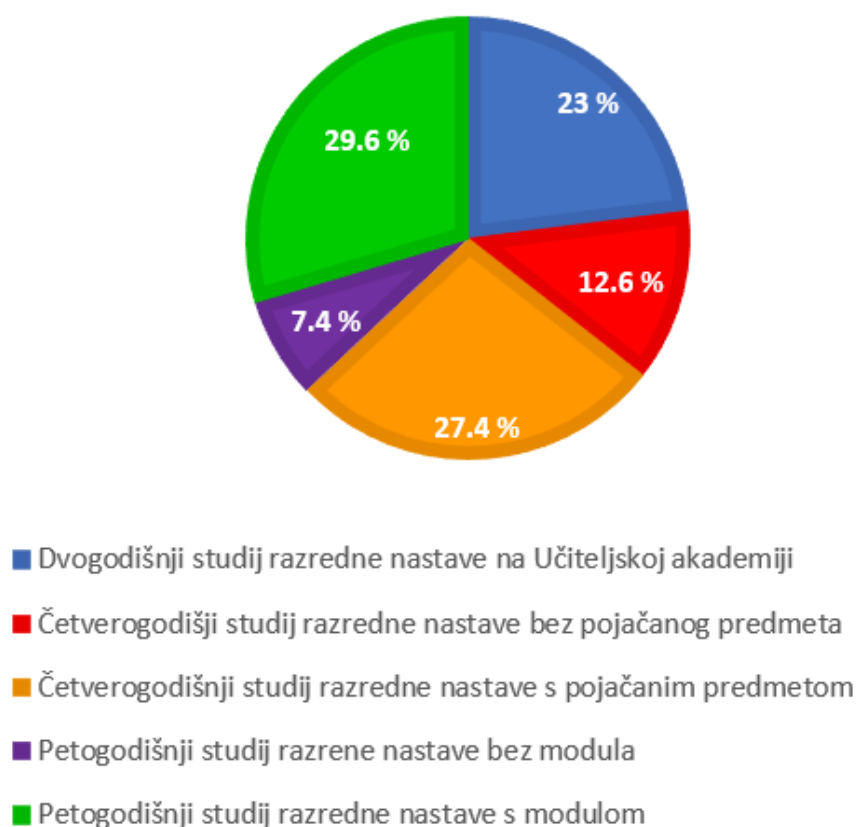
Stož u školi na poziciji učitelja razredne nastave

Slika 6. prikazuje uzorak ispitanika s obzirom na stručnu spremu. Ispitanici su podijeljeni u pet kategorija: dvogodišnji studij razredne nastave na Učiteljskoj akademiji (23 %), četverogodišnji studij razredne nastave bez pojačanog predmeta (12.6 %), četverogodišnji studij razredne nastave s pojačanim predmetom (27,4 %), petogodišnji studij razredne nastave s modulom (29.6 %) i petogodišnji studij razredne nastave bez pojačanog predmeta (7.4 %).

Slika 6.

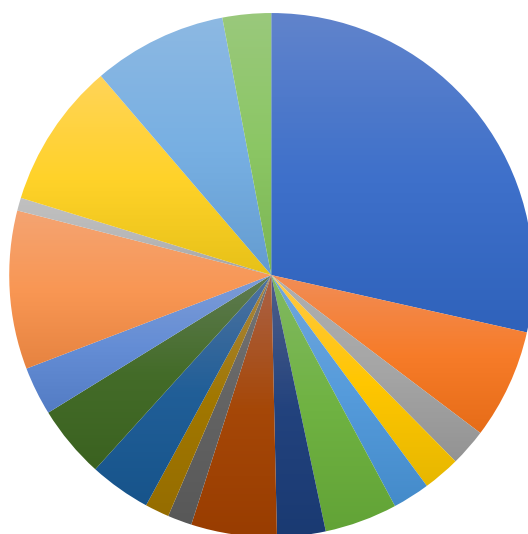
Ispitanici s obzirom na stručnu spremu

Istraživanje je pokrilo 18 županija u Republici Hrvatskoj, od kojih je najveći broj ispitanika (28.1 %) iz županije Grad Zagreb što je prikazano na slici 7.

Slika 7.

Zastupljenost ispitanika s obzirom na županiju u kojoj rade

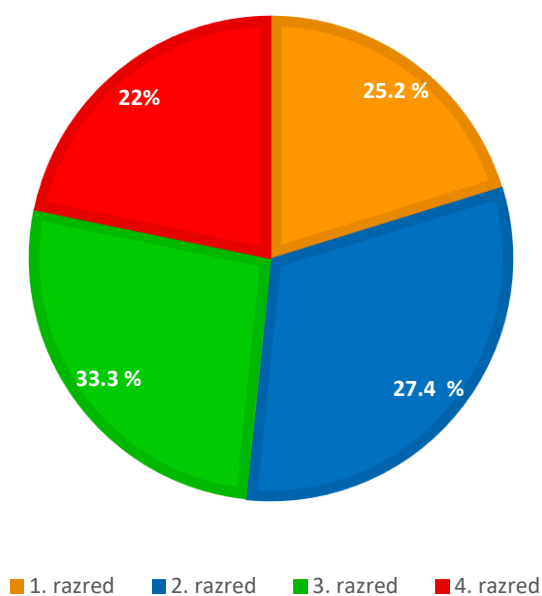

■ Grad Zagreb	■ Zagrebačka	■ Krapinsko-zagorska	■ Sisačko-moslavačka
■ Karlovačka	■ Varaždinska	■ Kopriivničko-križevačka	■ Bjelovarsko-bilogorska
■ Virovitičko-podravaska	■ Zadarska	■ Osječko-baranjska	■ Šibensko-kninska
■ Vukovarsko-srijemska	■ Splitsko-damatinska	■ Istarska	■ Dubrovačko-neretvanska
■ Međimurska	■ Primorsko-goranska		

S obzirom na postavljeno pitanje gdje su ispitanici trebali navesti u kojem razrednom odjeljenju trenutno rade, odgovori su pokazali: 1. razred (25.2 %), 2. razred (38.5 %), 3. razred (33.3 %) ili 4. razred (27.4 %), što je prikazano na slici 8. Treba naglasiti da od ukupno 135 ispitanika, 22 ispitanika (16.3 %) poučava u kombiniranom razrednom odjelu.

Slika 8.

Zastupljenost ispitanika s obzirom na razred u kojem rade

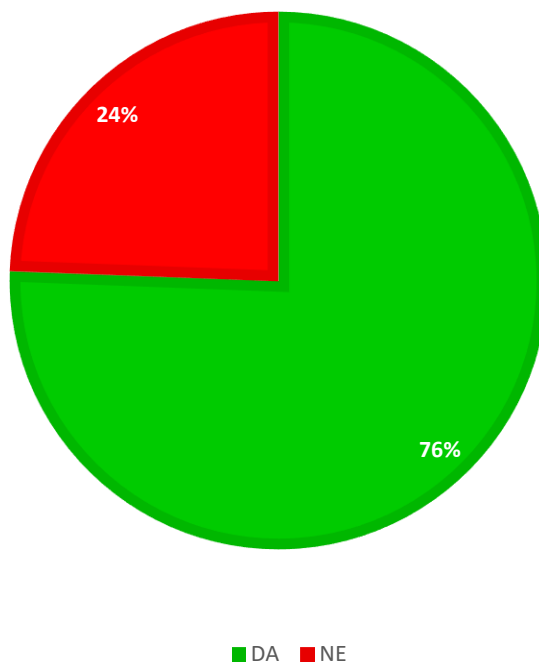
12. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

12.1. Prikaz rezultata o poznavanju pojma art terapija

Nakon demografskih podataka u nastavku slijedi prikaz rezultata koji pokazuju u kojoj su mjeri učitelji/ce razredne nastave upoznate s pojmom art terapija, ako jesu gdje su čuli za taj pojam i neobavezno pitanje da pokušaju definirati art terapiju. Slika 9. prikazuje da je 76 % učitelja razredne nastave upoznato s pojmom art terapije, dok se 24 % učitelja izjasnilo da nisu upoznati s navedenim pojmom.

Slika 9.

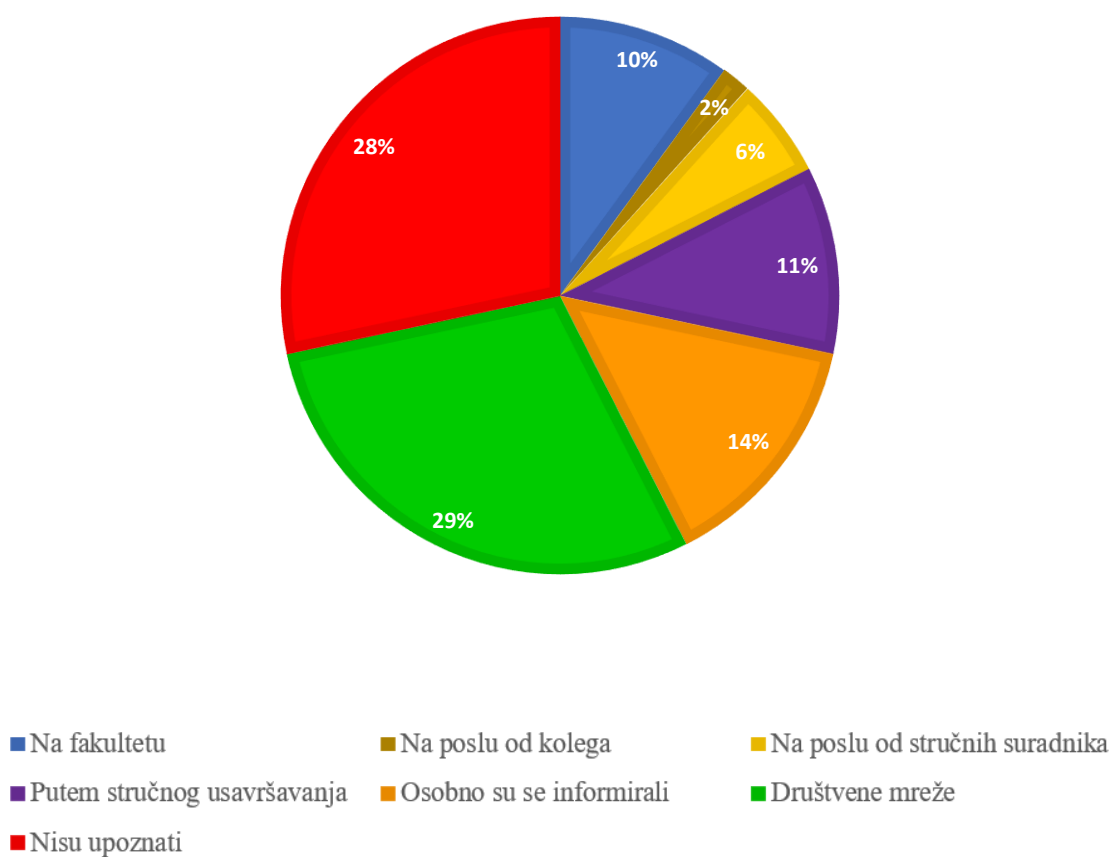
Zastupljenost ispitanika s obzirom na upoznatost s pojmom art terapija

Slika 10. prikazuje kako ispitanici odgovaraju na pitanje gdje/kako su čuli za pojam art terapija. Vidljivo je kako je najveći dio učitelja razredne nastave za pojam art terapija čuo putem društvenih mreža (26.7 %), dok se drugi većinski dio ispitanika izjasnio kako nisu upoznati s navedenim pojmom (25.2 %).

Slika 10.

Zastupljenost ispitanika s obzirom na to gdje/kako su saznali za pojam art terapija

U sljedećem pitanju, ispitanicima se daje mogućnost samostalnog definiranja pojam art terapija. Od 135 ispitanika, 65 ispitanika odgovorilo je na postavljeno pitanje. Sukladno odgovorima postavljenje su kategorije iz kojih je vidljivo da učitelji/ce razredne nastave većinom zadani pojam definiraju kao „terapiju umjetnošću“. Nadalje, u odgovorima se najčešće spominju kreativno izražavanje, psihoterapija kroz kreativne oblike i sl.

Tablica 1.

Definiranje art terapije	<i>f</i>	%
Terapija umjetnošću	40	29.63 %
Oblik psihoterapije	15	11.11 %
Likovni zadatak u svrhu liječenja	5	3.7 %
Kreativno izražavanje	5	3.7 %
Bez odgovora	70	51.88 %
UKUPNO	135	100 %

Iz navedenih rezultata za kategoriju anketnog upitnika koja se odnosila na upoznatost ispitanika s pojmom art terapija vidljivo je da je 76 % ispitanika upoznato s pojmom art terapija, dok se trećina ispitanika nikad nije susrela s tim pojmom. Stoga, hipoteza 1 se djelomično potvrđuje – učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznati su s pojmom art terapija.

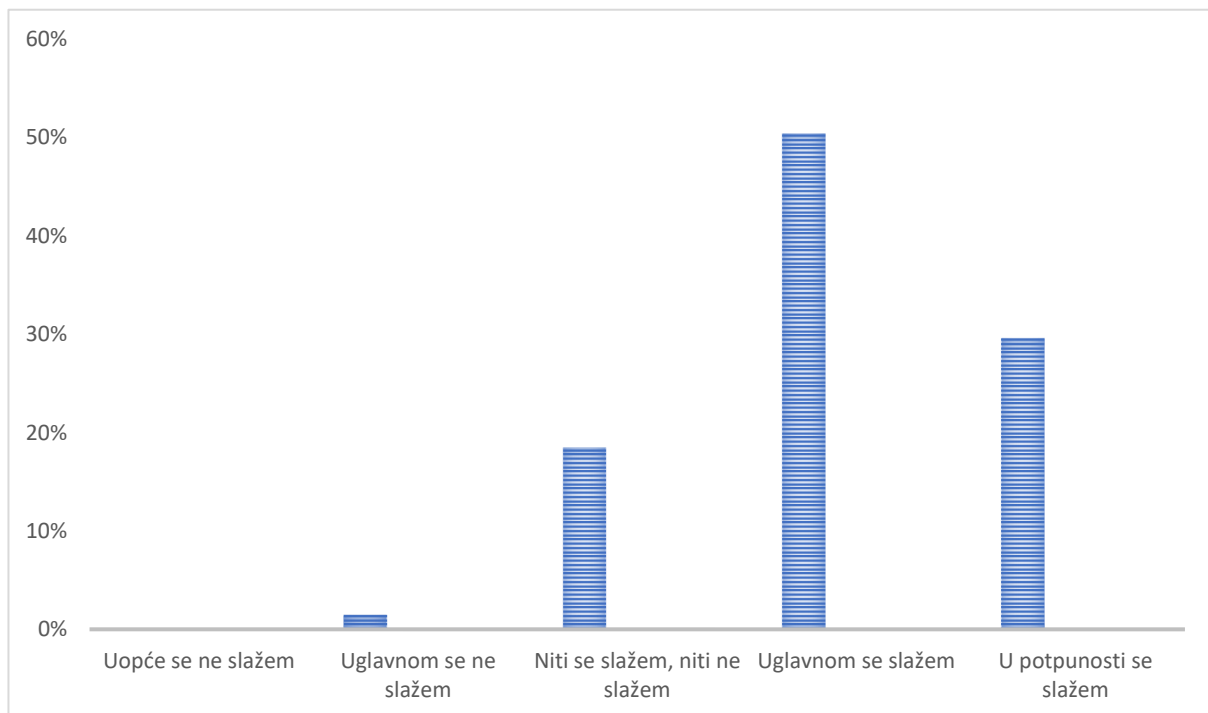
12.2. Prikaz rezultata o samoprocjeni vlastite kreativnosti

Sljedeća kategorija pitanja anketnog upitnika odnosila se na vlastitu percepciju kreativnosti. Odgovori na pitanja koja slijede prikazat će u kojoj se mjeri učitelji razredne nastave slažu s tvrdnjama vezanim za percepciju vlastite kreativnosti. Ispitanici su iskazali svoje slaganje ili ne slaganje s tvrdnjom na Likertovoj ljestvici od 5 stupnjeva (od 1 – uopće se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem).

Prva tvrdnja s kojom su se ispitanici susreli glasila je „Smatram se kreativnom osobom.“ Najveći broj ispitanika, njih 68 (50.4 %) izjasnilo se da se uglavnom slaže s tvrdnjom. Iz prikaza grafikonom vidljivo je da učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj u većinskom dijelu smatraju se kreativnim osobama. Ni jedan ispitanik nije se izjasnio da se ne smatra kreativnom osobom, dok se samo jedan ispitanik uglavnom ne slaže s tvrdnjom da je kreativan.

Slika 11.

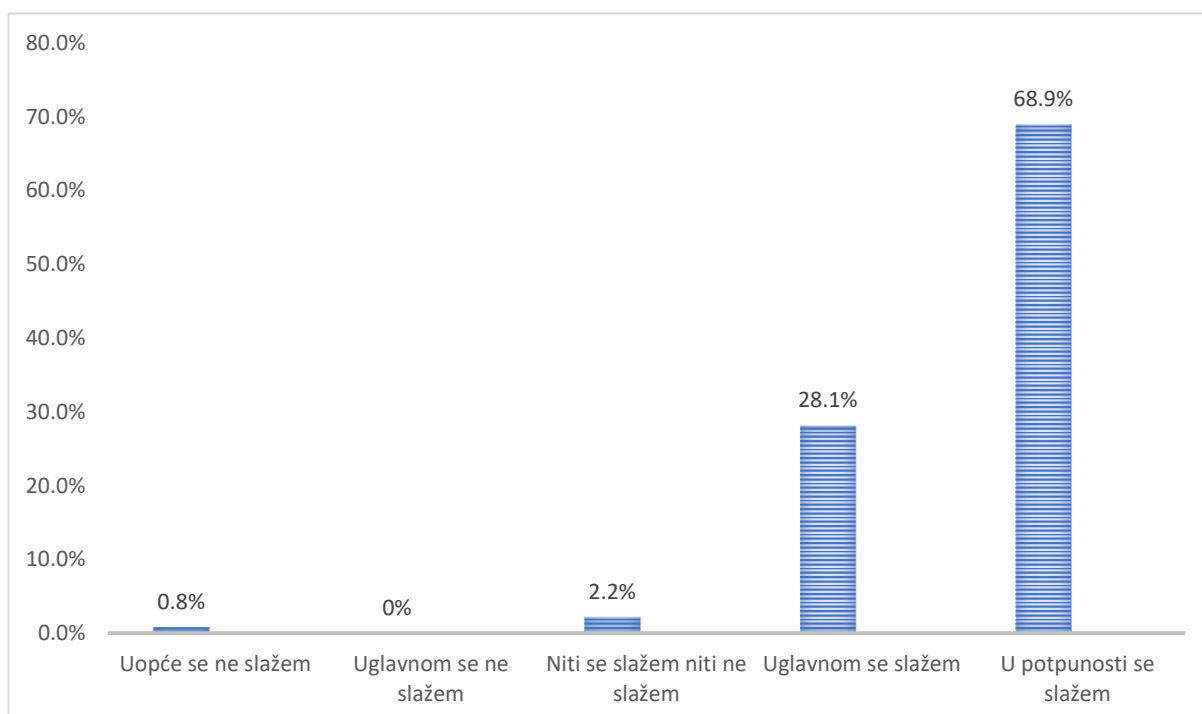
Tvrdnja „Smatram se kreativnom osobom.“

Sljedeća tvrdnja koja je stavljena pred ispitanike odnosila se na spremnost za prihvaćanje novih ideja. 93 ispitanika (68.9 %) od ukupnih 135 ispitanika se u potpunosti složilo s tvrdnjom i tim je vidljivo da su učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj spremni/e za prihvaćanje novih ideja koje su stavljene pred njih. Na slici su prikazani navedeni podaci, a isto tako vidljivo je da je samo jedan ispitanik (0.8%) odgovorio da se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Slika 12.

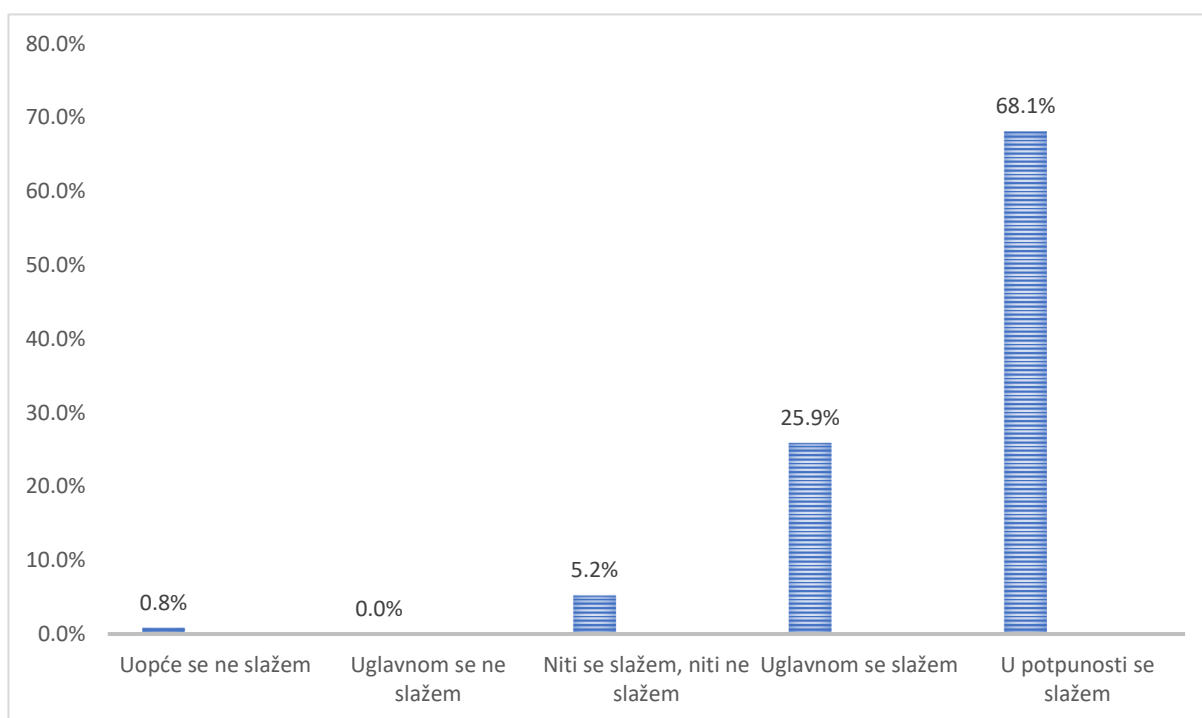
Tvrdnja „Spreman/na sam prihvatiti nove ideje.“

Na tvrdnju koja je glasila „Otvoren/a sam za nova iskustva i izazove.“, kao na prethodnoj tvrdnji, većinskim dijelom (68.1%) se učitelji/ce u potpunosti slažu ili uglavnom slažu (25.9 %). Vidljivo je kako su učitelji/ce razredne nastave otvoreni za nova iskustva i izazove dok se samo jedan ispitanik izjasnio da se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Slika 13.

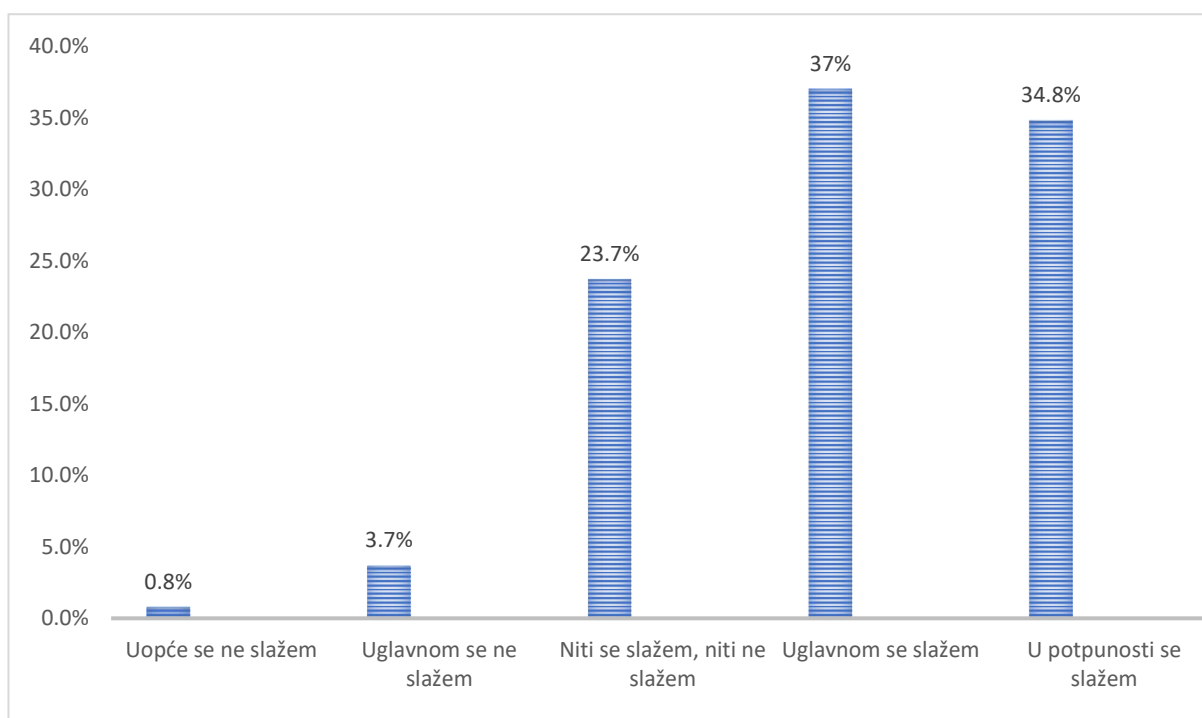
Tvrdnja „Otvoren/a sam za nova iskustva i izazove.“

Sljedeća tvrdnja glasila je „Težim velikim postignućima.“, a učitelji/ce su se najviše opredijelili za odgovore uglavnom se slažem i u potpunosti se slažem. Za razliku od prethodnih odgovora, u ovom pitanju je jasno prikazano da se velik broj ispitanika (23.7 %) na ovu tvrdnju izjasnio u neutralnom obliku, odnosno odgovorom niti se slažem, niti ne slažem.

Slika 14.

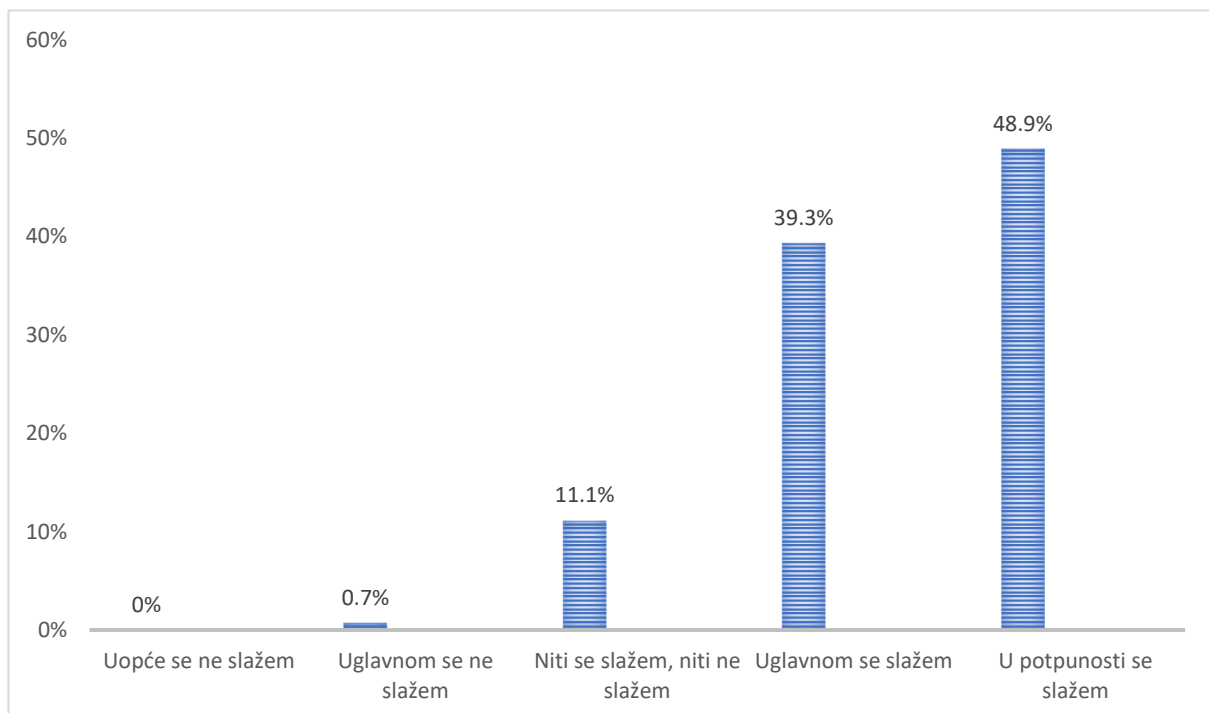
Tvrdnja „Težim velikim postignućima.“

Sljedeća tvrdnja odnosila se na vlastitu procjenu upornosti. 48.9 % ispitanika odgovorilo je pozitivnim odgovorom, odnosno da se u potpunosti slaže s tvrdnjom „Smatram da sam uporna osoba.“ Ostatak ispitanika je odgovorio približno sličnim odgovorima (39.3 %), a broj ispitanika koji se uglavnom ne slaže je zanemarivi. S obzirom na dobivene rezultate, može se zaključiti da se učitelji/ce razredne nastave smatraju upornim osobama.

Slika 15.

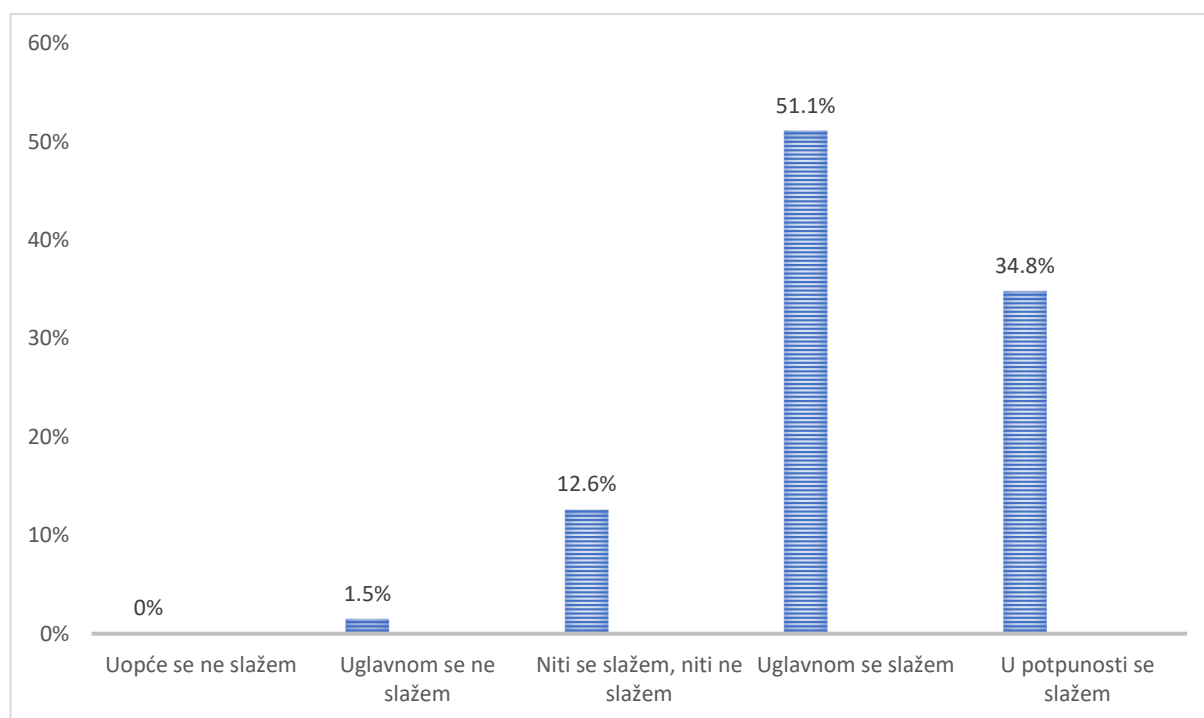
Tvrdnja „Smatram da sam uporna osoba.“

Maštovitost je jedna od čestih karakteristika koja se povezuje s učiteljima razredne nastave. Uočavamo kako se i ispitanici uglavnom (51.1 %) ili u potpunosti (34.8 %) slažu s tvrdnjom da su maštoviti. Manji dio ispitanika na navedenu tvrdnju odgovorio je odgovorom niti se slažem, niti ne slažem, dok su dva ispitanika odgovorila da se uglavnom ne smatraju maštovitim. Dobiveni rezultati su očekivani s obzirom na to da se učitelji ne rijetko karakteriziraju kao maštovite osobe.

Slika 16.

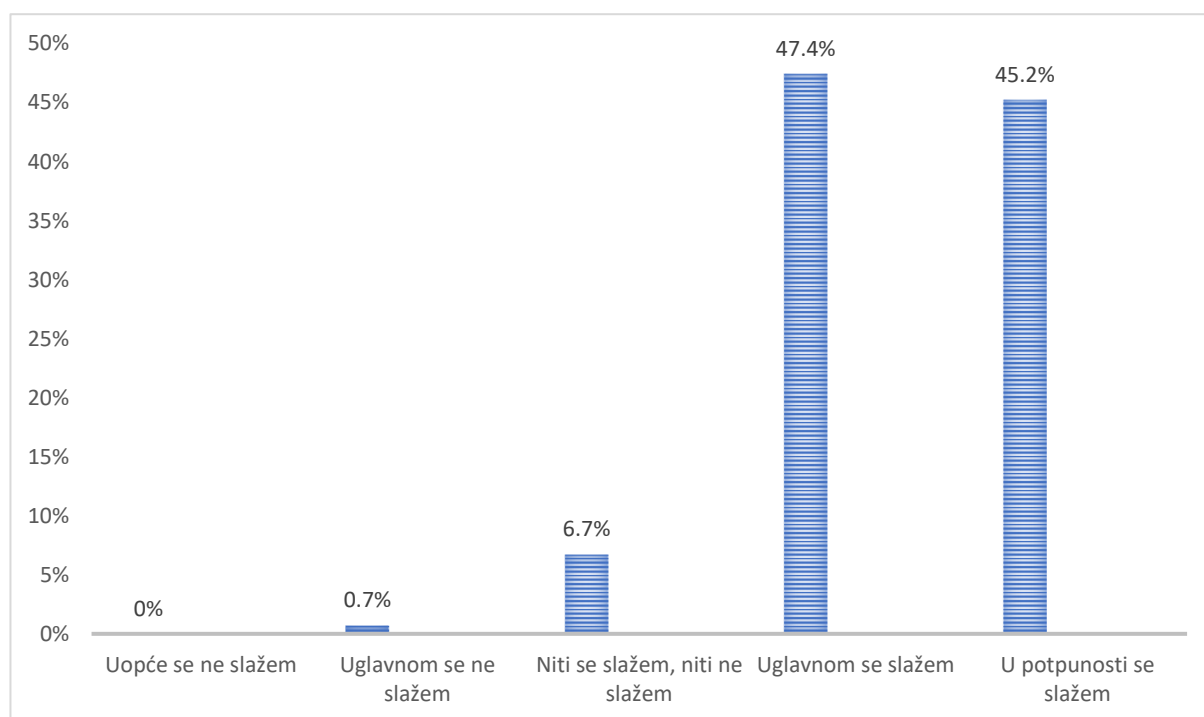
Tvrdnja „Smatram da sam maštovita osoba.“

Posljednje tvrdnje iz ove kategorije odnose se na unutrašnju motivaciju ispitanika. Prva tvrdnja glasila je „Motivira me učenje i istraživanje novih područja.“ Ovdje se uočava značajan broj ispitanika koji su se uglavnom ili u potpunosti složili s tvrdnjom i time su iskazali želju i volju za učenjem i daljnjim usavršavanjem.

Slika 17.

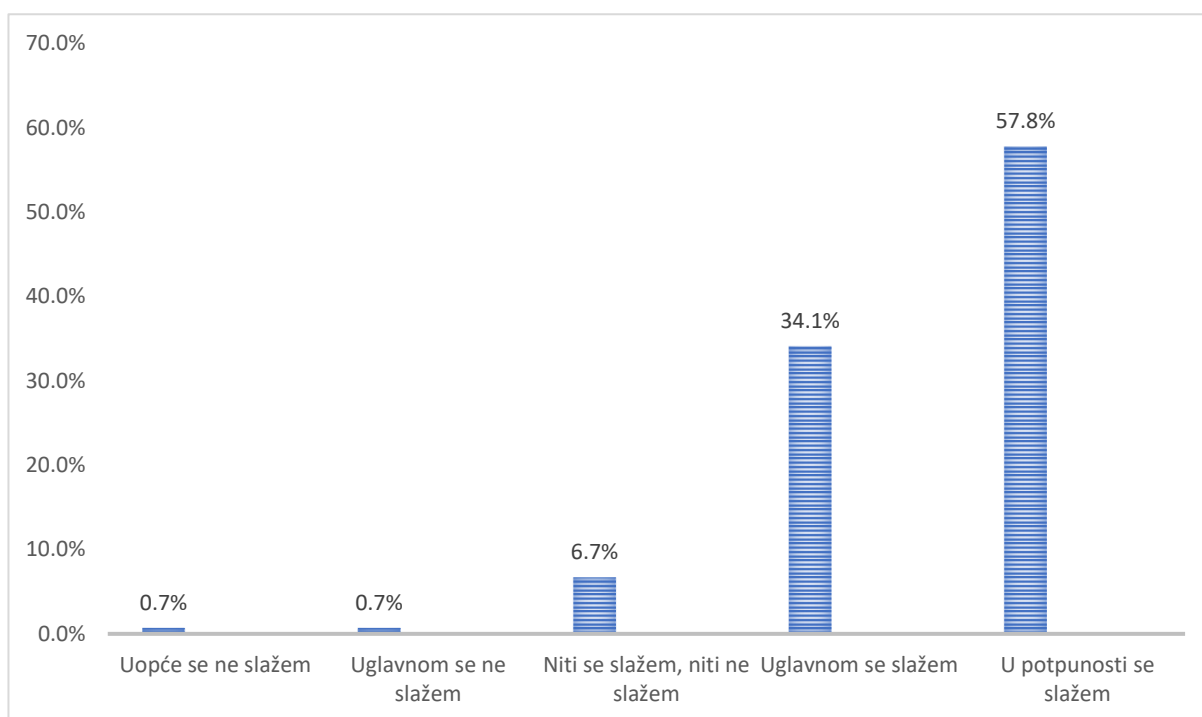
Tvrdnja „Motivira me učenje i istraživanje novih područja.“

Druga tvrdnja odnosila se na motiviranost pri učenju novih metoda rada s učenicima i tu se 57.8 % ispitanika u potpunosti složilo, 34.1 % uglavnom složilo dok se po 0.7 % uopće i uglavnom nije složilo. S obzirom na to da su ispitanici s područja cijele Republike Hrvatske, na temelju rezultata može se zaključiti da gotove sve učitelje razredne nastave motivira učenje novih metoda rada s učenicima i da pokazuju interes za učenje.

Slika 18.

Tvrdnja „Motivira me učenje novih metoda rada s učenicima.“

Pojmovi kreativnost i maštovitost nerijetko se vežu s karakteristikama učitelja razredne nastave. Od učitelja razredne nastave očekuje se da su izuzetno kreativni, maštoviti, prepuni novih ideja, spremni za stvaranje nečeg novog i drugačijeg stoga su rezultati ove kategorije anketnog upitnika u potpunosti su očekivani. Iz ove kategorije anketnog upitnika rezultati prikazuju da se učitelji razredne nastave u Republici Hrvatskoj smatraju kreativnim osobama koje su spremne prihvatiti nove ideje i otvoreni su za nova iskustva. Time se prihvaća hipoteza 2 – učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj smatraju se kreativnim osobama i spremni su za nova iskustva i izazove.

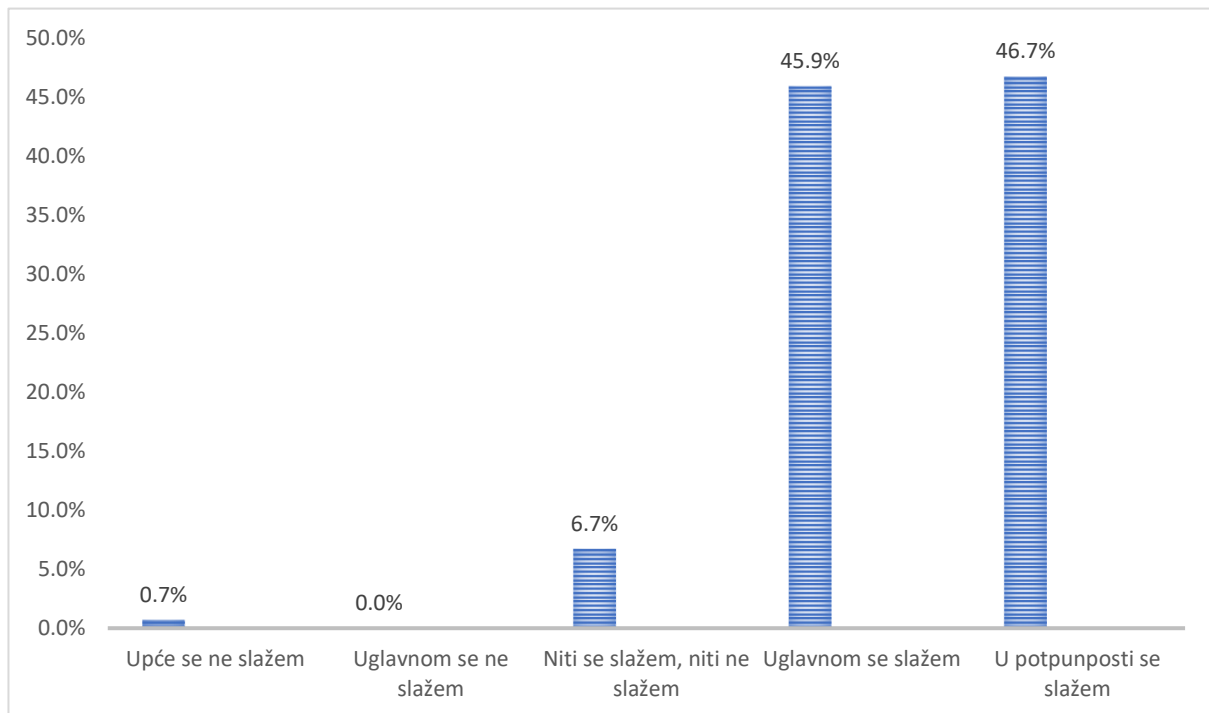
12.3. Prikaz rezultata o prisutnosti kreativnosti u nastavi

Sljedeća kategorija pitanja odnosila se na slaganja s tvrdnjama vezanim za prisutnost kreativnosti u nastavi. Ispitanici su iskazali svoje slaganje ili ne slaganje sa zadanom tvrdnjom na Likertovoj ljestvici od 5 stupnjeva (od 1 – uopće se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem).

Tvrdnja s kojom je započela ova kategorija upitnika glasila je „Lako prepoznajem kreativnost kod učenika.“ Najveći dio ispitanika, odnosno skoro svi ispitanici (92.6 %) ispitanika izjasnilo se kako se uglavnom ili u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom. 9 ispitanika (6.7 %) od ukupnih 135 na ovu tvrdnju odgovorilo je neutralnim odgovorom da se niti slažu, niti ne slažu, dok je samo 1 ispitanik (0.7 %) izjavio da se uopće ne slaže.

Slika 19.

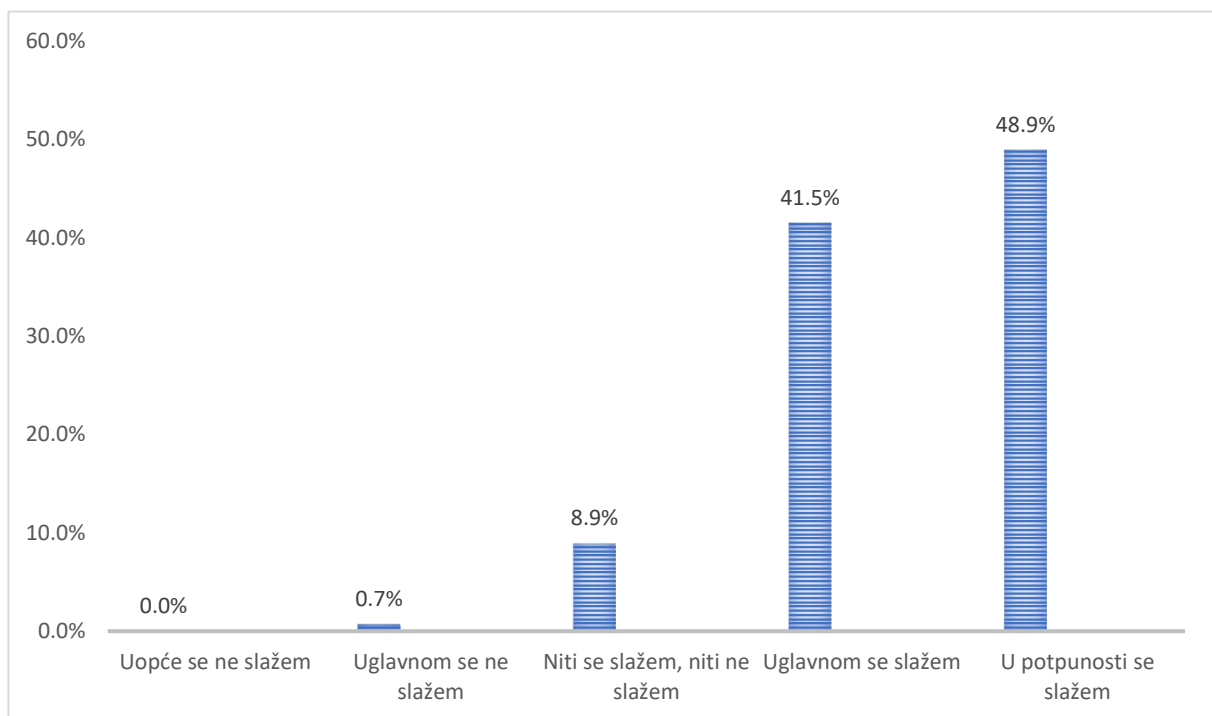
Tvrdnja „Lako prepoznajem kreativnost kod učenika.“

Sljedeća tvrdnja glasila je “ Lako se prilagođavam novonastalim situacijama u radu.“ Većina ispitanika odgovorila je da se uglavnom (41.5 %) i u potpunosti (48.9 %) slažu. Ispitanika s neutralnim odgovorom bilo je 8.9 %, a jedan ispitanik na zadanu tvrdnju izjasnio se da se uglavnom ne slaže. Učitelji/ce u razrednoj nastavi se svakim danom suočavaju s različitim situacijama u radu s djecom i svaki dan nosi nešto novo, stoga su dobiveni rezultati očekivani gdje su učitelji/ce iskazali spremnost za prilagođavanje.

Slika 20.

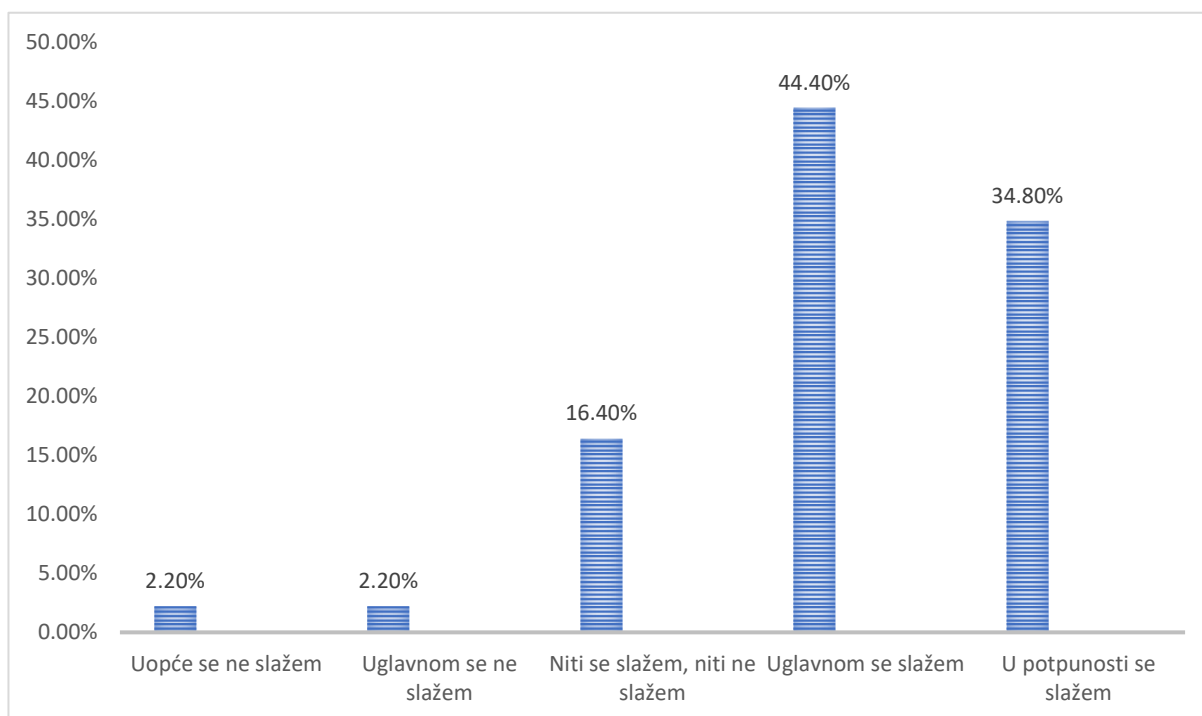
Tvrdnja „Lako se prilagođavam novonastalim situacijama u radu.“

S tvrdnjom da su svi učenici kreativni na neki način, 34.8 % ispitanika se u potpunosti složilo, dok se 44.4 % uglavnom složilo, 16.4 % se izjasnilo kako se niti slaže niti ne slaže, dok su po dva ispitanika na tvrdnju odgovorili kako se uopće i uglavnom ne slažu. Ova tvrdnja vezana uz kreativnost svakog djeteta je česta tema u odgojno-obrazovnom procesu gdje postoje različita stajališta poput onih koji smatraju da su sva djeca kreativna, dok onih koji smatraju da je kreativnost rijetka pojava kod djece. Gotovi svi ispitanici koji su sudjelovali u istraživanju smatraju da su svi učenici kreativni na neki način.

Slika 21.

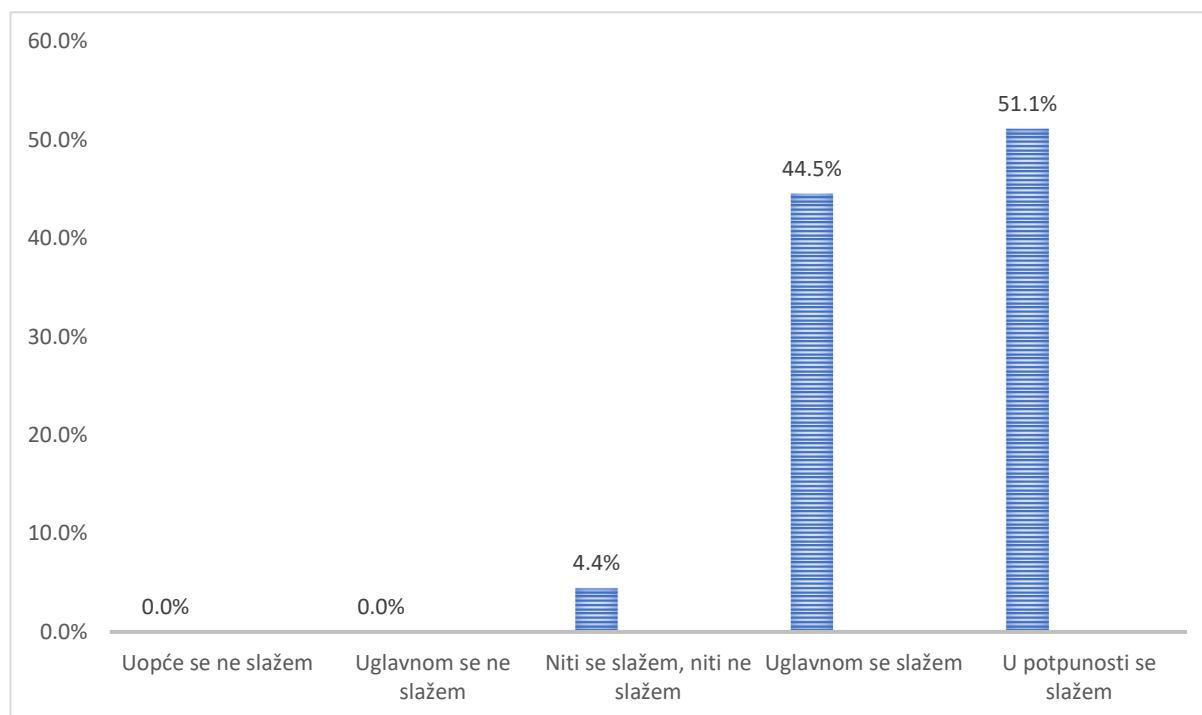
Tvrdnja „Smatram da su svi učenici kreativni na neki način.“

Na tvrdnju da učenici doprinose kreativnosti nastave, dominantna većina (95.6 %) odgovorila je pozitivnim odgovorom, odnosno da se uglavnom ili u potpunosti slažu. Nitko od ispitanika na zadanu tvrdnju nije odgovorio negativno, a šest ispitanika (4.4 %) odgovorili su neutralno – niti se slažu, niti ne slažu. Dobiveni rezultati su očekivani i time su potvrdili postavljene hipoteze.

Slika 22.

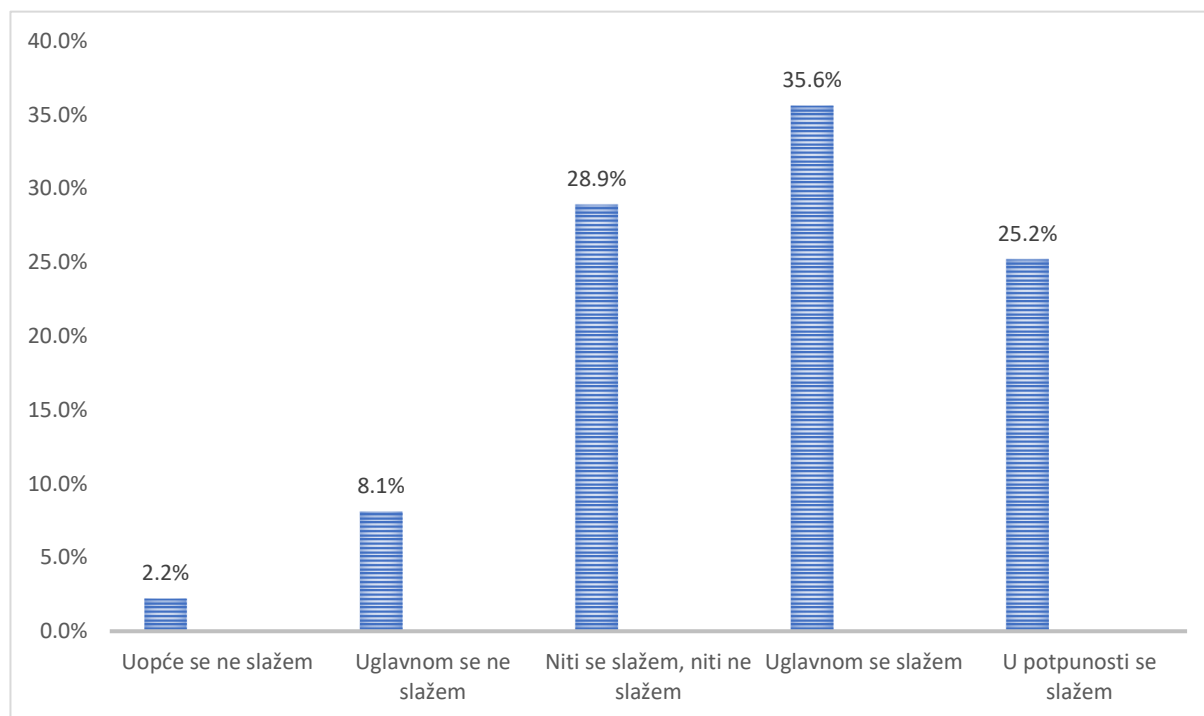
Tvrdnja „Učenici doprinose kreativnosti nastave.“

Što se tiče tvrdnje da kreativnost u nastavi može poticati samo kreativan učitelj/ica, najveći broj ispitanika (35,6 %) odgovorio je da se uglavnom slaže, a sljedeći najčešći odgovor, kako je vidljivo iz slike, bio je niti se slažem, niti ne slažem. Uočljivo je da se manji broj ispitanika ne slaže sa zadanom tvrdnjom. S obzirom na znatan broj ispitanika koji je odgovorio neutralno, može se reći da gotovo trećina ispitanika nije sigurna u postavljenu tvrdnju.

Slika 23.

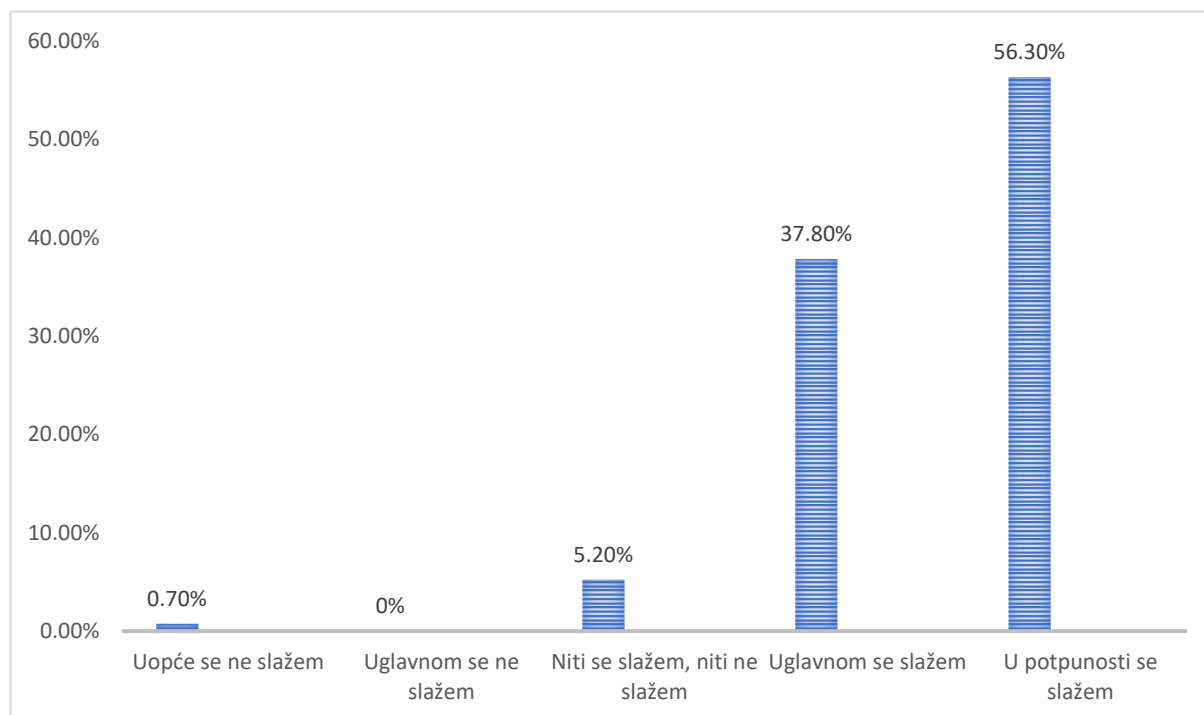
Tvrdnja „Kreativnost u nastavi može poticati samo kreativan učitelj/ica.“

Na sljedeću tvrdnju koja je glasila „Kreativan rad doprinosi uspješnoj nastavi više od polovice ispitanika (56.3 %) odgovorilo je da se u potpunosti slaže, a 37.8 % da se glavnom slaže. Prestali odgovori su manje zastupljeni. Kako se pojam kreativnosti veže uz učitelje razredne nastave, rezultati su očekivani i time se jedna od najčešćih osobina učitelja potvrđuje.

Slika 24.

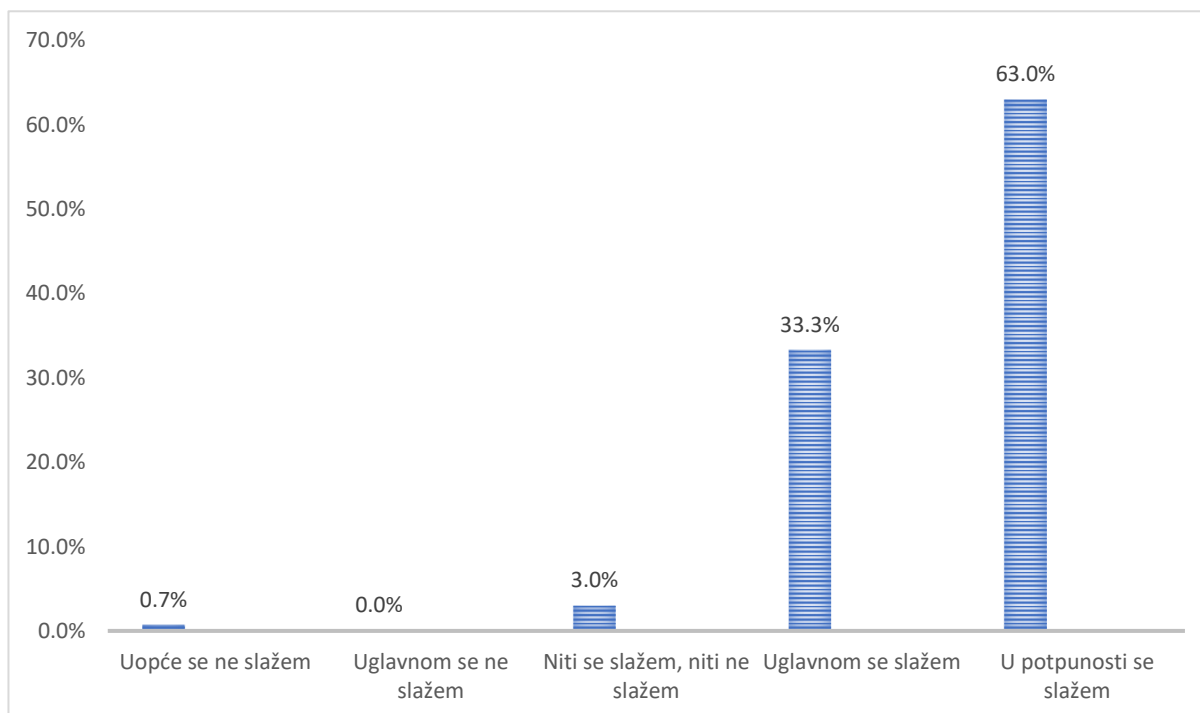
Tvrdnja „Kreativan rad doprinosi uspješnoj nastavi.“

S tvrdnjom „Kreativnim aktivnostima stječu se pozitivne vrijednosti.“, najveći broj ispitanika (63 %) izjasnio se da se u potpunosti slaže, 33.3 % da se u glavnom slaže, a jedan ispitanik na navedenu tvrdnju izjasnio se da se uopće ne slaže.

Slika 25.

Tvrdnja „Kreativnim aktivnostima stječu se pozitivne vrijednosti.“

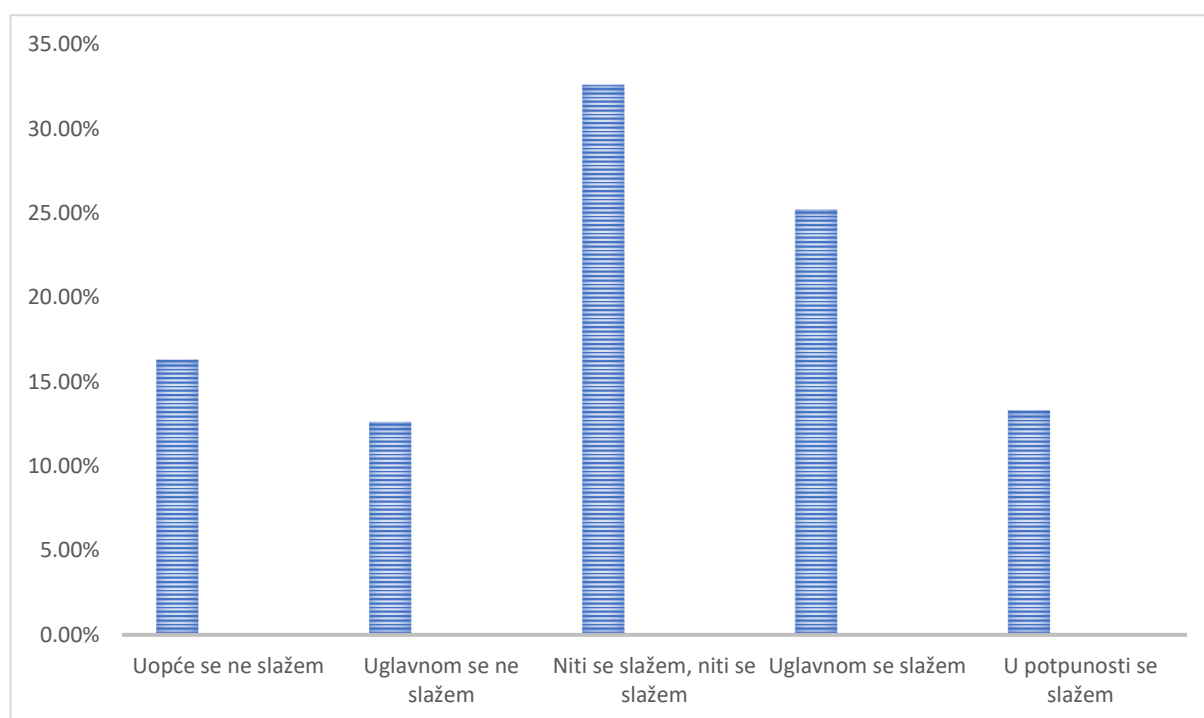
„Kreativnost pak snažno potiče kvalitetu nastave i čini je neusporedivo učinkovitijom od uobičajene nastave koja pati od dosade i da bi se uopće odvijala mora se zasnivati na strahu i raznim vrstama pritiska“ (Bognar, 2012, str. 18). Učitelj može poticati kreativnost u nastavi stvaranjem sigurnog okruženja u kojem bi svaki učenik mogao otvoreno izraziti svoje ideje bez straha od neprihvatanja ili odbijanja. Na kategoriju pitanja koja se odnosila na prisutnost kreativnosti u nastavnom procesu najveći broj ispitanika izjasnio se kako smatraju da je kreativnost važan čimbenik u nastavnom procesu i da sama kreativnost učenika utječe na uspješnost nastave. S obzirom na navedene rezultate hipoteza 3 se prihvaća - učitelji razredne nastave u Republici Hrvatskoj potiču i uočavaju kreativnost u nastavnom procesu.

12.4. Prikaz rezultata o art terapiji u nastavi

Kategorija na koju su sljedeću ispitanici odgovarali odnosila se na tvrdnje vezane za art terapiju. Ova kategorija započeta je s tvrdnjom „Upoznat/a sam s pojmom art terapija.“ U grafikonu je prikazano da je najveću broj ispitanika (32.6 %) na ovu tvrdnju odgovorio s neutralnim odgovorom, te da veći broj ispitanika (16.3 %) uopće nije upoznat s pojmom art terapija dok je manji broj (13.3 %) u potpunosti upoznat s pojmom.

Slika 26.

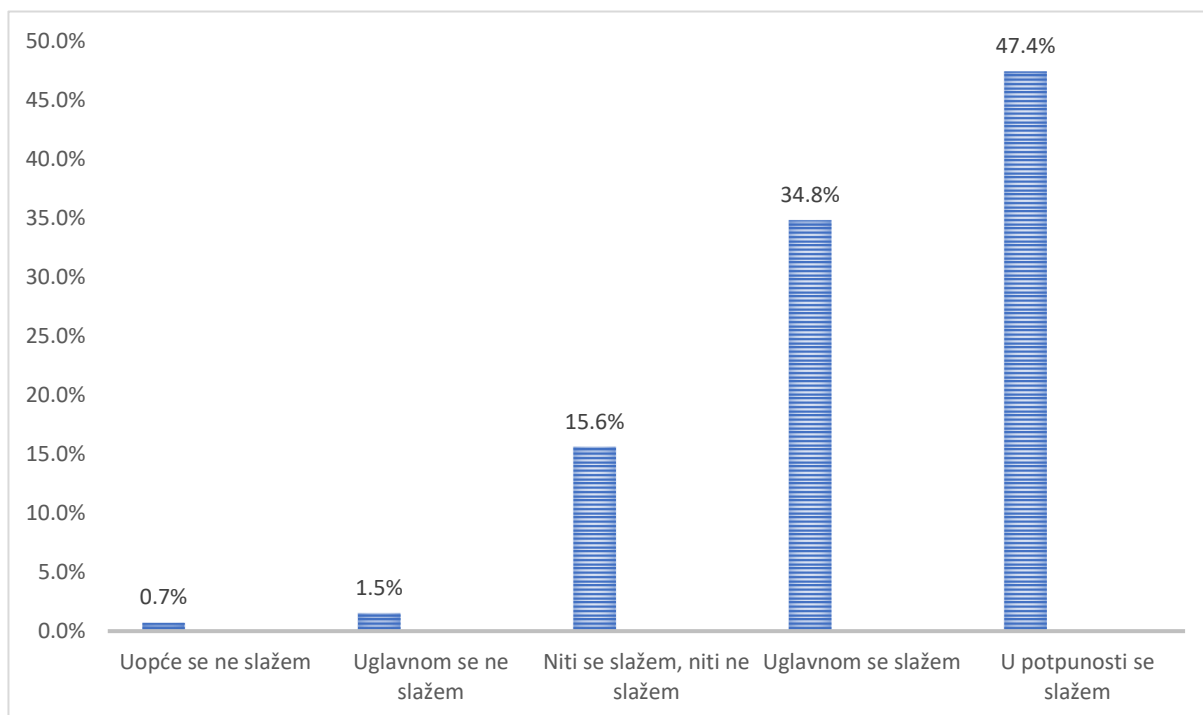
Tvrdnja „Upoznat/a sam s pojmom art terapija.“

Iako veliki broj ispitanika nije upoznat s pojmom art terapija, na sljedećem pitanju znatan je broj ispitanika (47.4 %) koji se na tvrdnju „Želim znati više o metodama u art terapiji.“ izjasnio da se u potpunosti slaže, a sljedeći najčešći odgovor (34.8 %) je uglavnom se slažem. Zaključujemo da iako je informiranost o art terapiji slabije zastupljena, treba istaknuti želju i volju učitelja razredne nastave za učenje o metodama art terapije.

Slika 27.

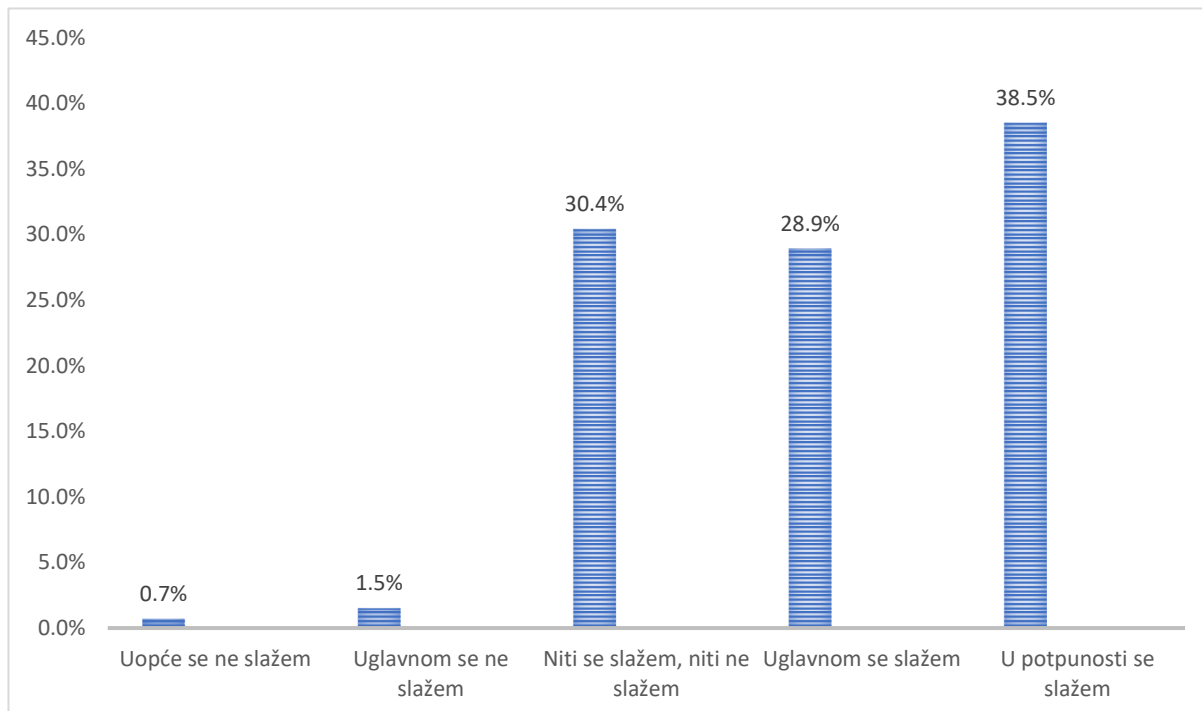
Tvrdnja „Želim znati više o metodama u art terapiji.“

Sljedeća tvrdnja u anketnom upitniku odnosila se na stav ispitanika o tome treba li metode art terapije uključiti u nastavu. Najveći broj ispitanika odgovorio je potvrdno s odgovorima u potpunosti se slažem (38.5 %). Drugi najčešći odgovor je odgovor niti se slažem niti ne slažem (30.4 %), a prestali značaj odgovor glasio je uglavnom se slažem (28.9 %). Značajan je postotak ispitanika koji se u ovoj tvrdnji izjasnio neutralnim odgovorom – niti se slažem, niti ne slažem, a s obzirom na to da velik broj ispitanika nije upoznat s pojmom art terapija vidljiva je poveznica između neutralnih odgovora i ispitanika koji nisu upoznati s art terapijom. Navedeni rezultati su očekivan s obzirom na velik broj učitelja koji nisu upoznati sa samim pojmom art terapija, što znači samim tim da se i ne služe s metodama art terapije.

Slika 28.

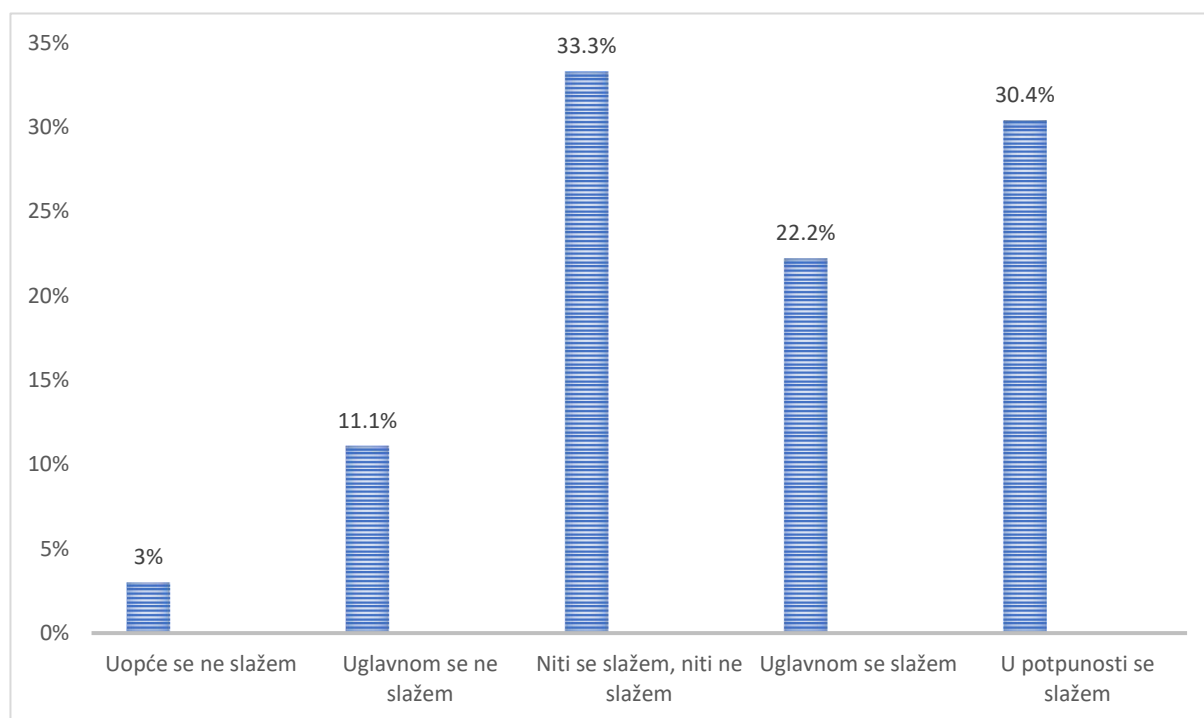
Tvrdnja „Smatram da metode art terapije treba uključiti u nastavu.“

S tvrdnjom „Art terapija namijenjena je djeci i mladima.“, najveći broj ispitanika (33.3 %) izjasnio se da se niti slaže, niti ne slaže, dok se 30.4 % ispitanika odgovorilo da se u potpunosti slaže. Četiri ispitanika (3 %) od ukupnih 135 na ovu tvrdnju odgovorilo je da se uopće ne slaže. U različitim izvorima koji govore o art terapiji spominje se kako je art terapija primjenjiva na svim uzrastima pa tako i s djecom i mladima. Škrbina (2013) ističe kako je jedna od glavnih važnosti art terapije upravo njezina primjenjivost sa svim pojedincima neovisno o njihovoj dobi i uzrastu.

Slika 29.

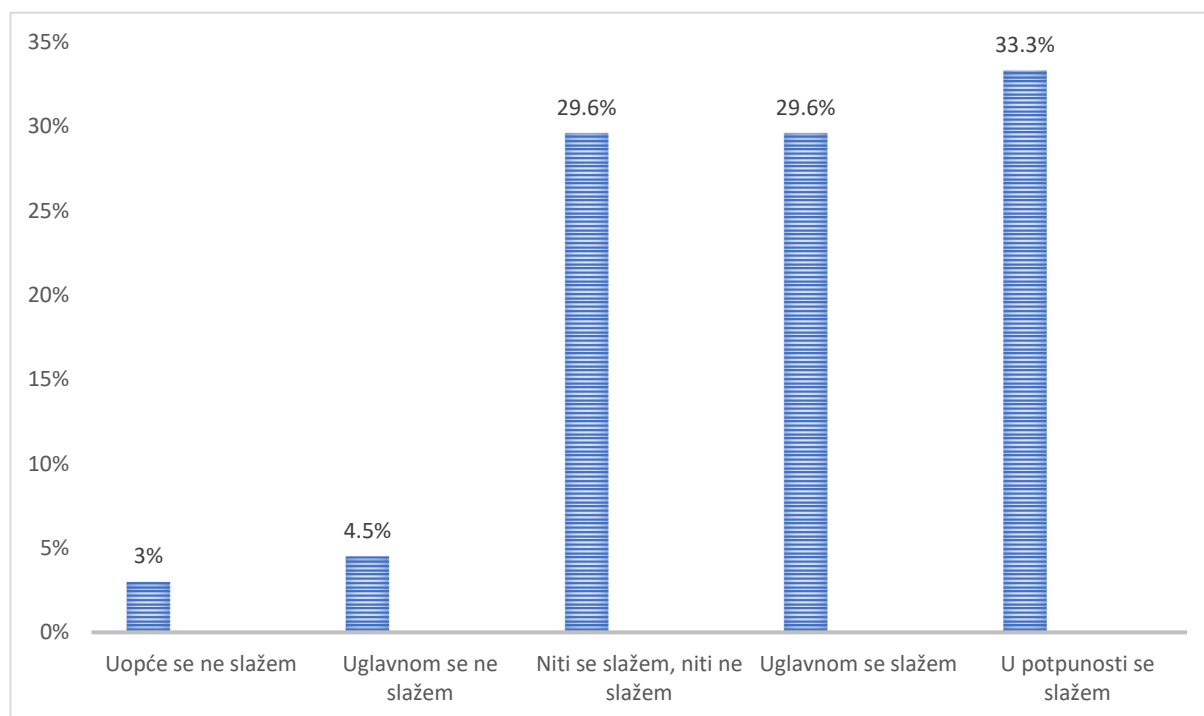
Tvrdnja „Art terapija namijenjena je djeci i mladima.“

„Dijete s intelektualnim poteškoćama, isto kao i dijete bez poteškoća, ima potrebu za likovnim izražavanjem, prilikom kojeg angažira sve svoje sposobnosti i nastoji prikazati predmete i pojave koje na okružuju usprkos tome što nema dodatnu predodžbu o njima“ (Škrbina, 2013, str. 135). Iako se često bilo kakvo terapijsko djelovanje povezuje s osobama s teškoćama u razvoju, važno je istaknuti da se art terapija može provoditi sa svakim pojedincem, svakom osobom neovisno o tome radi li se o osobi s teškoćama u razvoju ili o osobi koja želi raditi na sebi. Na tvrdnju „Art terapija provodi se s učenicima s teškoćama u razvoju.“ 33.3 % ispitanika odgovorilo je da se u potpunosti slaže, dok je jednak broj ispitanika (29.6 %) na istu tvrdnju odgovorio niti se slažem, niti ne slažem i uglavnom se slažem. Mali postotak ispitanika (3 %) se s navedenom tvrdnjom uopće ne slaže. S obzirom na velik udio neutralnih odgovora, smatram da trećina ispitanika nije sigurna provode li se metode art terapije s učenicima s teškoćama u razvoju, odnosno da nisu dovoljno educirani i upoznati s ovom tematikom.

Slika 30.

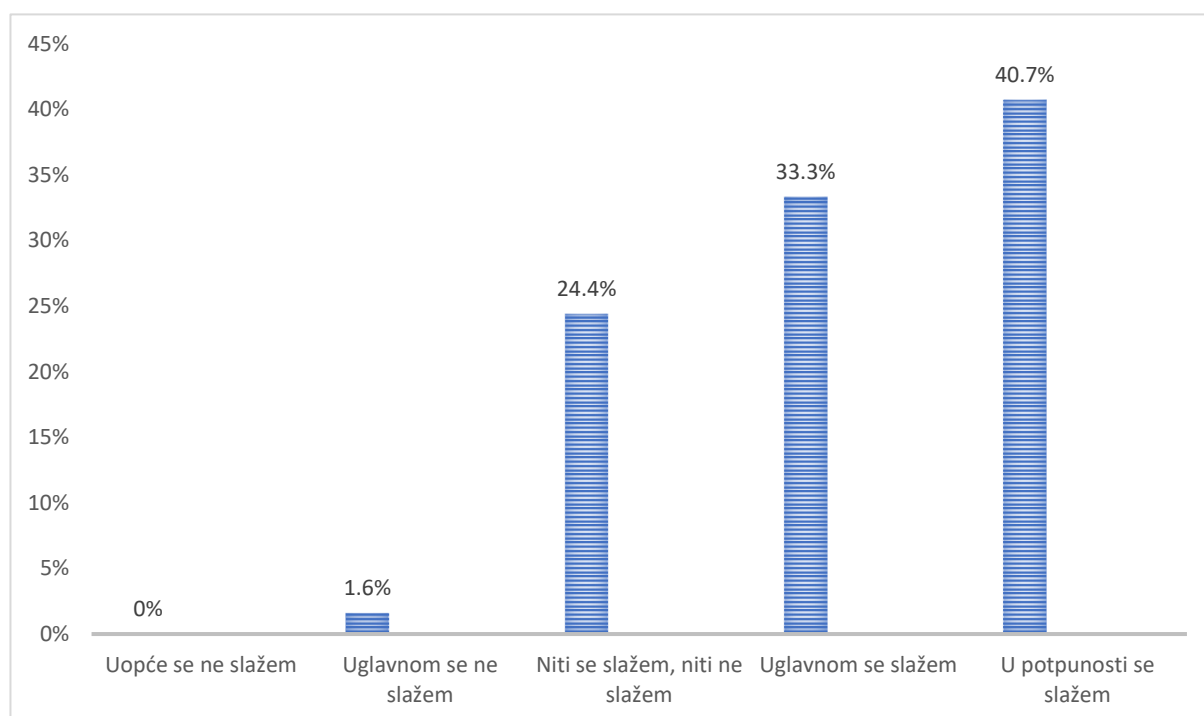
Tvrdnja „Art terapija provodi se s učenicima s teškoćama u razvoju.“

Najveći broj ispitanika (40.7 %) se s tvrdnjom „Metode art terapije mogu se provoditi u redovitoj nastavi.“ u potpunosti slaže, 33.3 % ispitanika uglavnom se slaže, a 24.4 % ispitanika se niti slaže niti ne slaže. Nitko od ispitanika na ovu tvrdnju nije odgovorio da se ne slaže. Značajni su rezultati ispitanika koji se s navedenom tvrdnjom slažu, ali isto tako i onih koji su odgovorili neutralnim odgovorom što se može povezati s trećinom ispitanika koji nisu upoznati s art terapijom.

Slika 31.

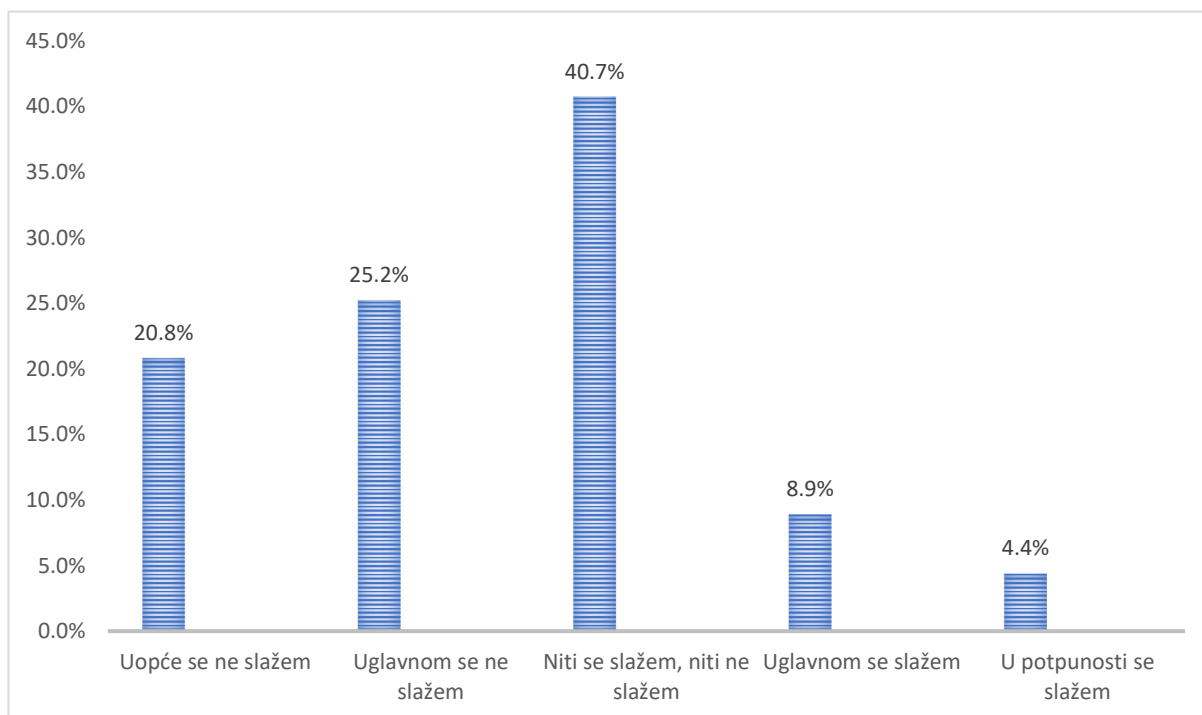
Tvrdnja „Metode art terapije mogu se provoditi u redovitoj nastavi.“

Sljedeća tvrdnja odnosila se na to da se art terapija koristi isključivo u likovnim aktivnostima. 20.8 % ispitanika odgovorilo je da se uopće ne slaže, 25.2 % da se uglavnom ne slaže, te najveći broj ispitanika (40.7 %) se niti slaže niti ne slaže. Iz dobivenih rezultata vidljiva je nesigurnost ispitanika koji su odgovorili neutralnim odgovor. Rezultati se mogu protumačiti tako da učitelji/ce nisu sigurni koristi li se art terapija isključivo u likovnim aktivnostima ili se može provoditi kroz aktivnosti koje ne uključuju likovno stvaralaštvo.

Slika 32.

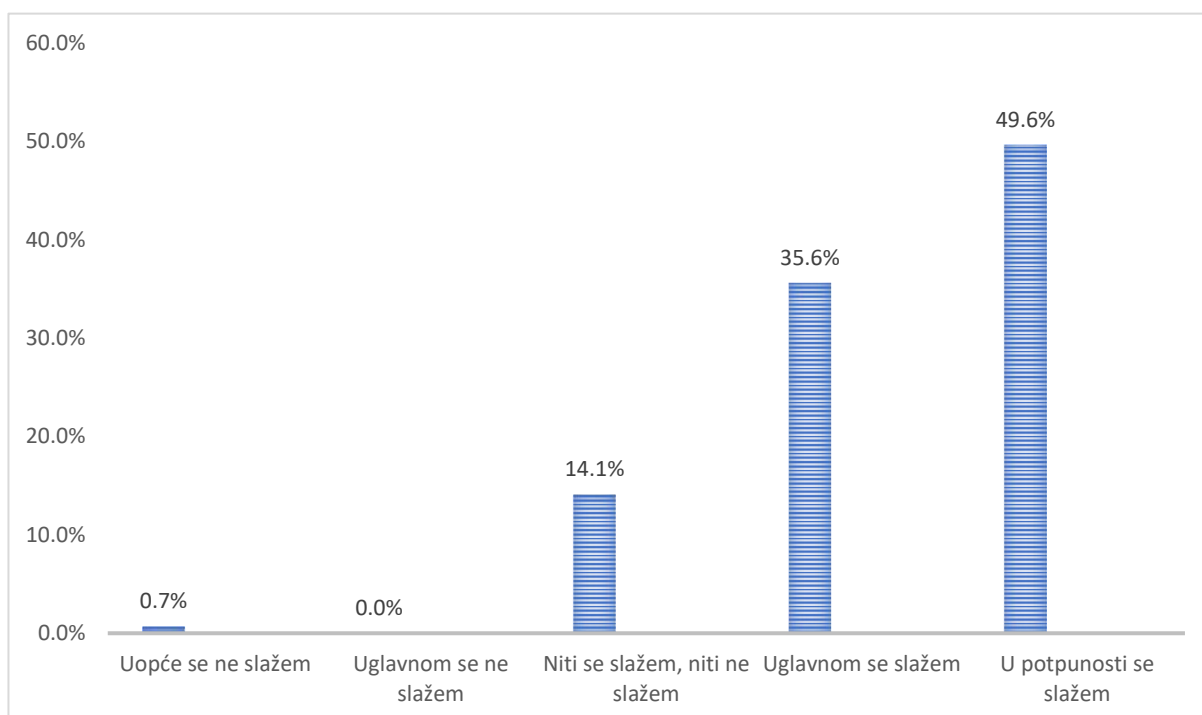
Tvrdnja „Art terapija se koristi isključivo u likovnim aktivnostima.“

U grafikonu je prikazano u kojoj mjeri ispitanici, odnosno učitelji/ce razredne nastave potiču učenike na izražavanje emocija kroz likovni izraz. Najveći broj ispitanika (49.6 %) odgovorio je da u potpunosti potiče učenike, odmah iza 35.6 % ispitanika odgovorilo je da uglavnom potiče učenike na izražavanje emocije kroz likovno stvaranje. Zaključujemo da gotovo svi učitelji/ce potiču učenike na iskazivanje emocija kroz različite likovne aktivnosti.

Slika 33.

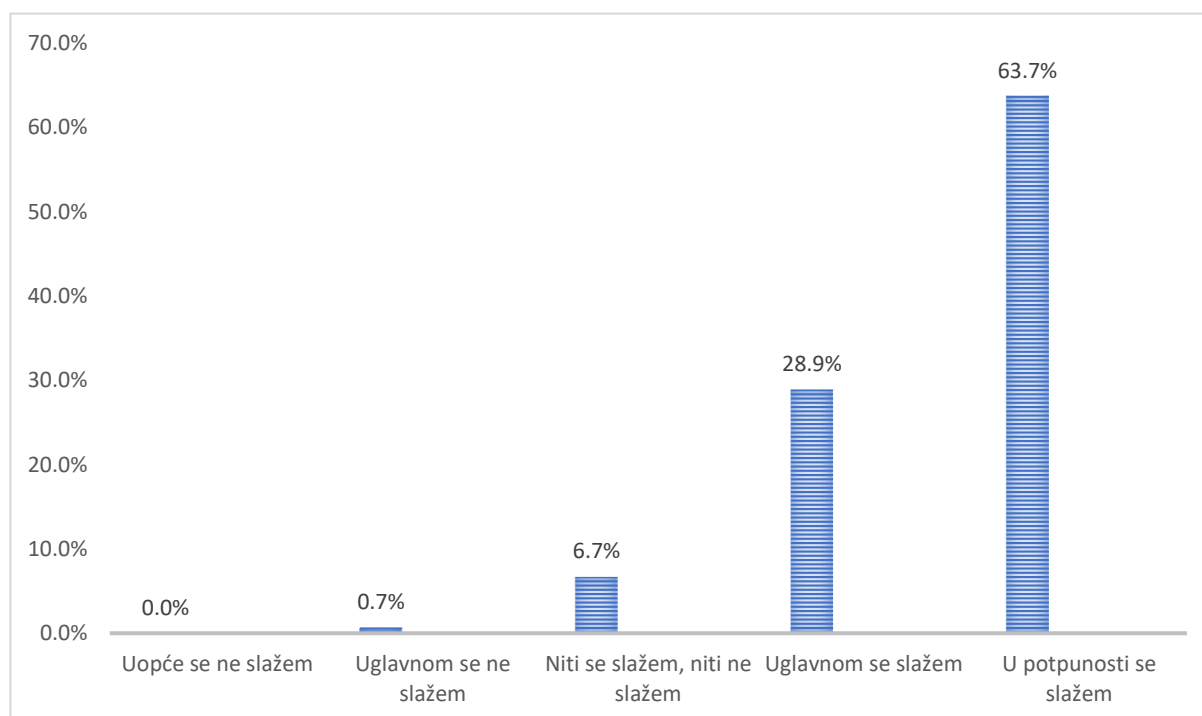
Tvrdnja „Potičem učenike na izražavanje emocija kroz likovni izraz.“

S tvrdnjom „Crtež može omogućiti uvid u psihičko stanje učenika.“, 63.7 % ispitanika izjavilo je da se u potpunosti slaže, 28.9 % se uglavnom slaže, a 0.7 % se uglavnom ne slaže sa zadanom tvrdnjom. Gotovo svi ispitanici s navedenom tvrdnjom su se složili i tim odgovorom potvrdili kako treba obratiti pažnju na dječje stvaralaštvo jer se iza svakog dječjeg crteža, posebno onih gdje djeca samostalno i po vlastitom izboru stvaraju, može kriti njihovo emotivno stanje.

Slika 34.

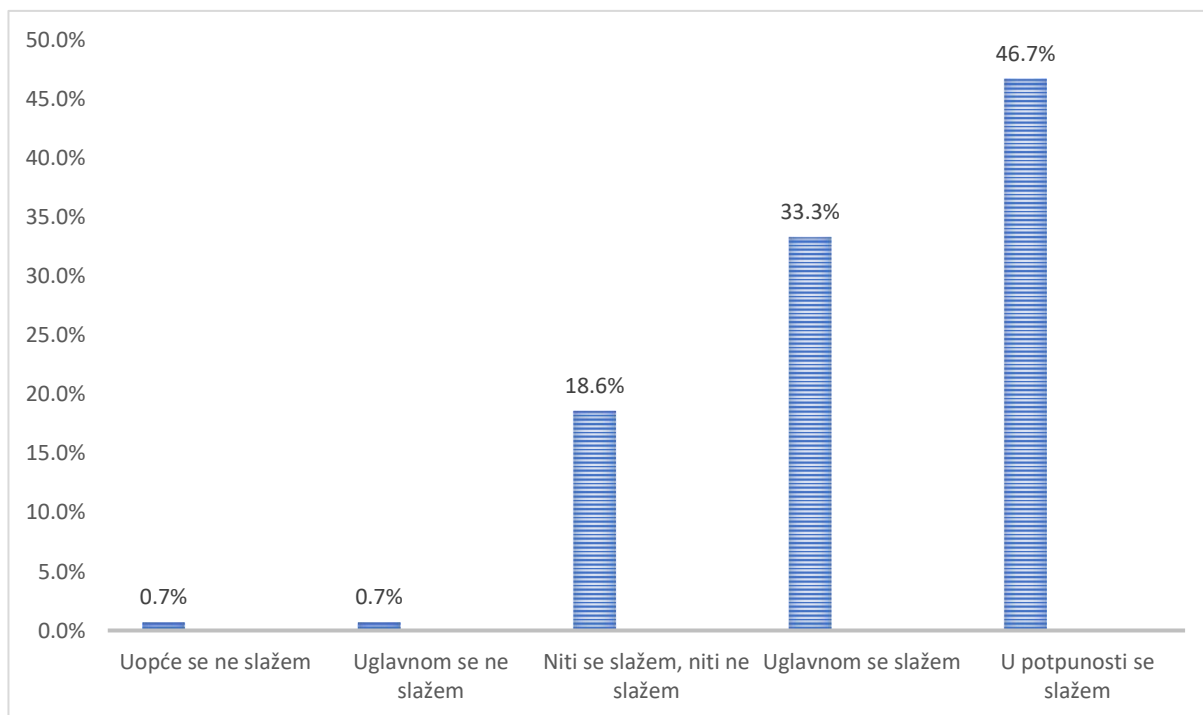
„Crtež može omogućiti uvid u psihičko stanje učenika.“

Nastavno na tvrdnju da crtež može otkriti emotivno stanje djeteta, pred ispitanike je stavljena tvrdnja koja se odnosi na izražavanje emocija kroz likovni izraz. Većina ispitanika (46.7 % i 33.3 %) se uglavnom ili u potpunosti slažu da je učenicima lakše izraziti svoje emocije kroz likovno stvaranje. Jedan ispitanik od ukupnih 135 izjasnio se kako ne smatra da je učenicima lakše izraziti svoje emocije kroz likovni izraz. Dobiveni rezultati jasno prikazuju da učitelji razredne nastave pridodaju značaj svakom dječjem radu i smatraju da svaki učenički rad treba promatrati kao dio njihove osobnosti.

Slika 35.

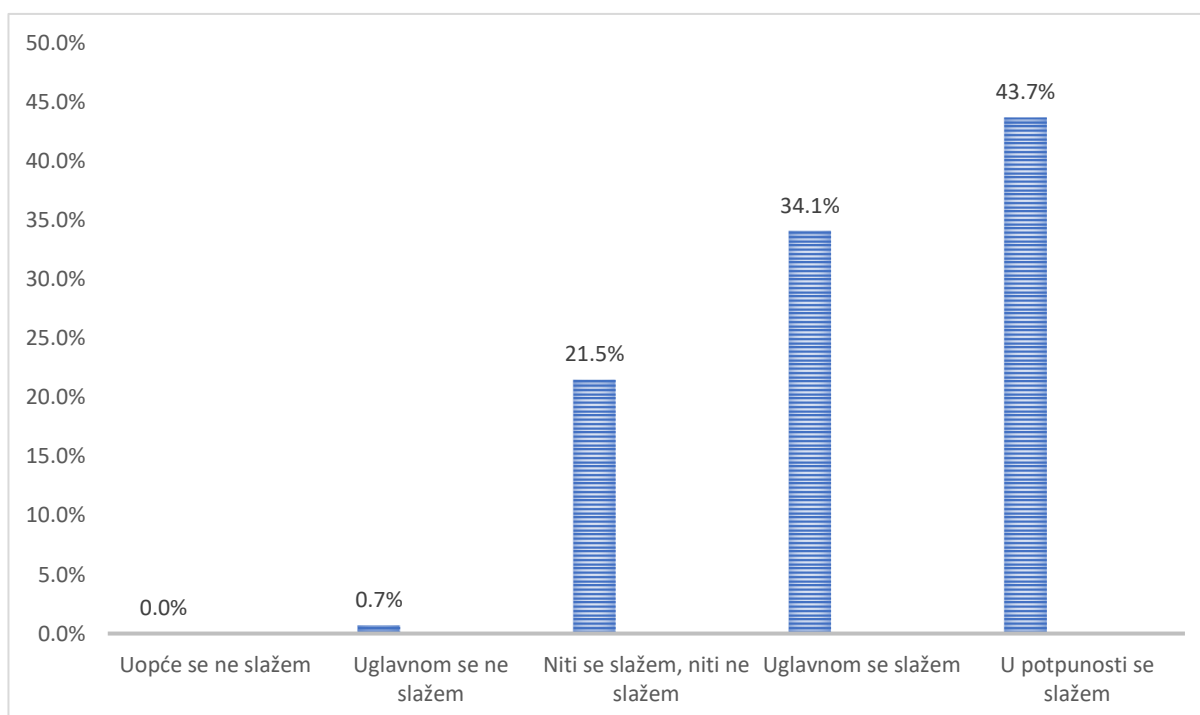
Tvrdnja „Učenicima je lakše izraziti svoje emocije kroz likovni izraz.“

Na slici je prikazan stupanj slaganja ispitanika s tvrdnjom da metode art terapije mogu poboljšati emocionalni status osobe. Najveći broj ispitanika (43.7 %) odgovorio je pozitivno, da se u potpunosti slaže s tvrdnjom, a 34.1 % da se uglavnom slaže s tvrdnjom. Isto tako, 21.5 % ispitanika je za navedenu tvrdnju odgovorio da se niti ne slaže, niti slaže. Pohvalno je da ispitanici smatraju da metode art terapije mogu doprinijeti svakom pojedincu u njegovom emotivnom napretku.

Slika 36.

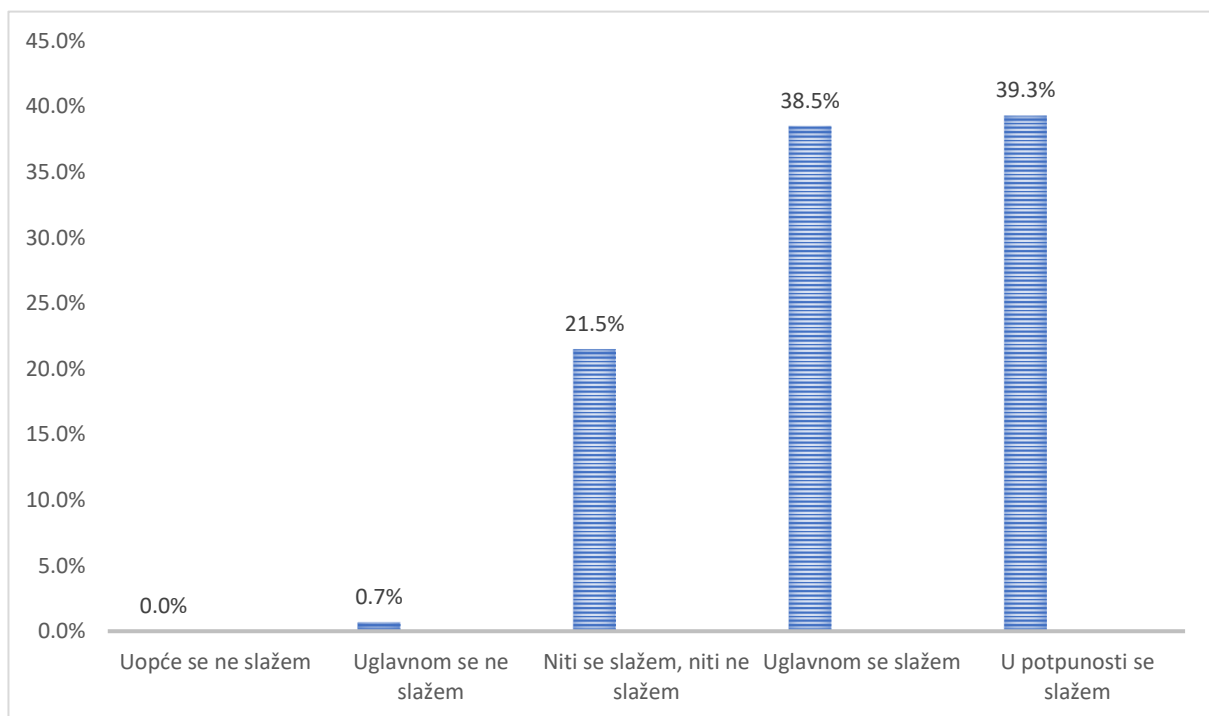
Tvrdnja „Metode art terapije mogu poboljšati emocionalni status osobe.“

S tvrdnjom „Metode art terapije mogu poboljšati kvalitetu života.“, 53 ispitanika (39.3 %) izjasnilo se da se u potpunosti slaže, a samo jedan ispitanik manje (38.5 %) se uglavnom slaže. 21.5 % ispitanika na ovu tvrdnju odgovorilo je samo niti se slažem, niti se slažem, dok je jedan ispitanik (0.7 %) odgovorio da se uglavnom ne slaže. Može se reći da dominantna većina ispitanika smatra da metode art terapije poboljšavaju kvalitetu života.

Slika 37.

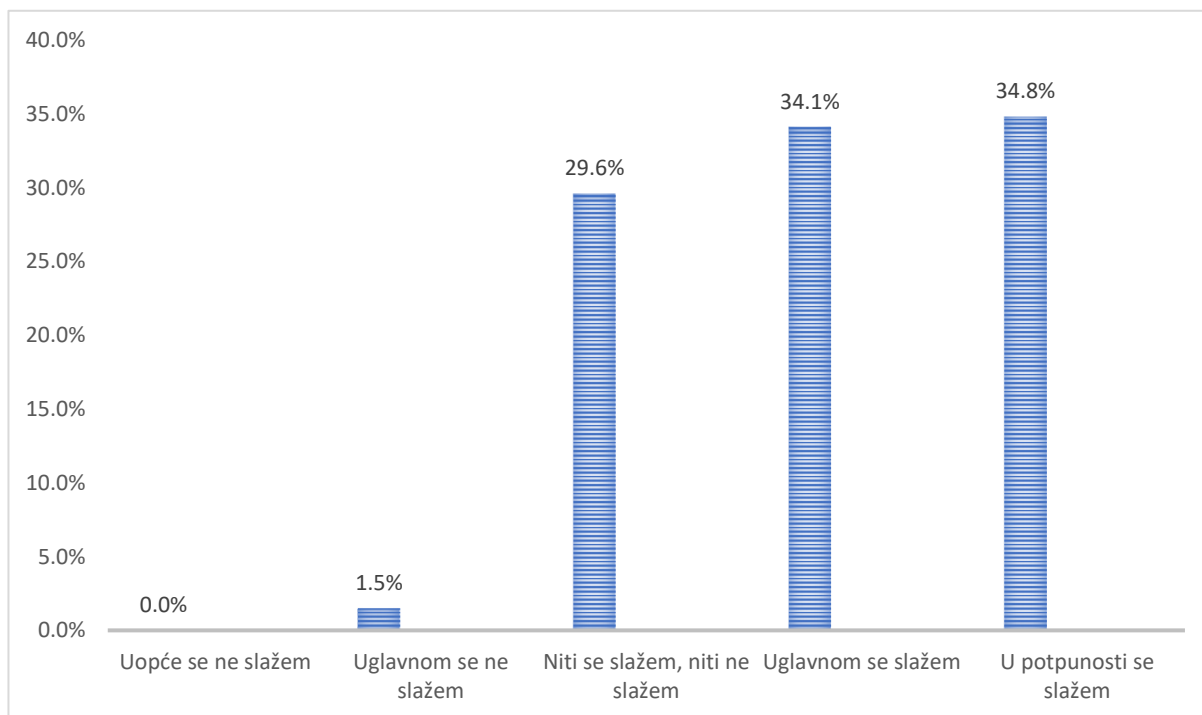
Tvrdnja „Metode art terapije mogu poboljšati kvalitetu života.“

Posljednja tvrdnja ove kategorije odnosila se na poveznice između poboljšanja školskog uspjeha s metodama art terapije. Ispitanici se u ovom slučaju u potpunosti (34.8 %) i uglavnom (34.1 %) slažu, a neznatno manje ispitanika je na ovom pitanju ostalo neutralno. Postotak ispitanika koji se za navedenu tvrdnju izjasnio neutralnim odgovorom je očekivan s obzirom na trećinu ispitanika koji nisu upoznati s pojmom ili metodama art terapije.

Slika 38.

Tvrdnja „Metode art terapije mogu poboljšati školski uspjeh.“

Što se tiče mišljenja učitelja o tome da art terapija može poboljšati emocionalni status djeteta ali i kvalitetu života, najveći broj ispitanika se složio s navedenim tvrdnjama, a posebno su izrazili potpuno slaganje s tvrdnjama povezanim da je učenicima lakše izraziti misli i osjećaje kroz likovno stvaralaštvo. Radovančević (1999, prema Škrbina 2013) objašnjava da dok dijete crta, ono reagira spontano i otkriva elemente koji su obično skriveni, pohranjeni u nesvjesnom te ističe kako dječji radovi mogu biti činitelj u raščlanjivanju dječje ličnosti. S obzirom na dobivene rezultate, hipoteza 4 se prihvaća - učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj imaju pozitivan stav o art terapiji i smatraju da art terapija može pozitivno djelovati na pojedinca

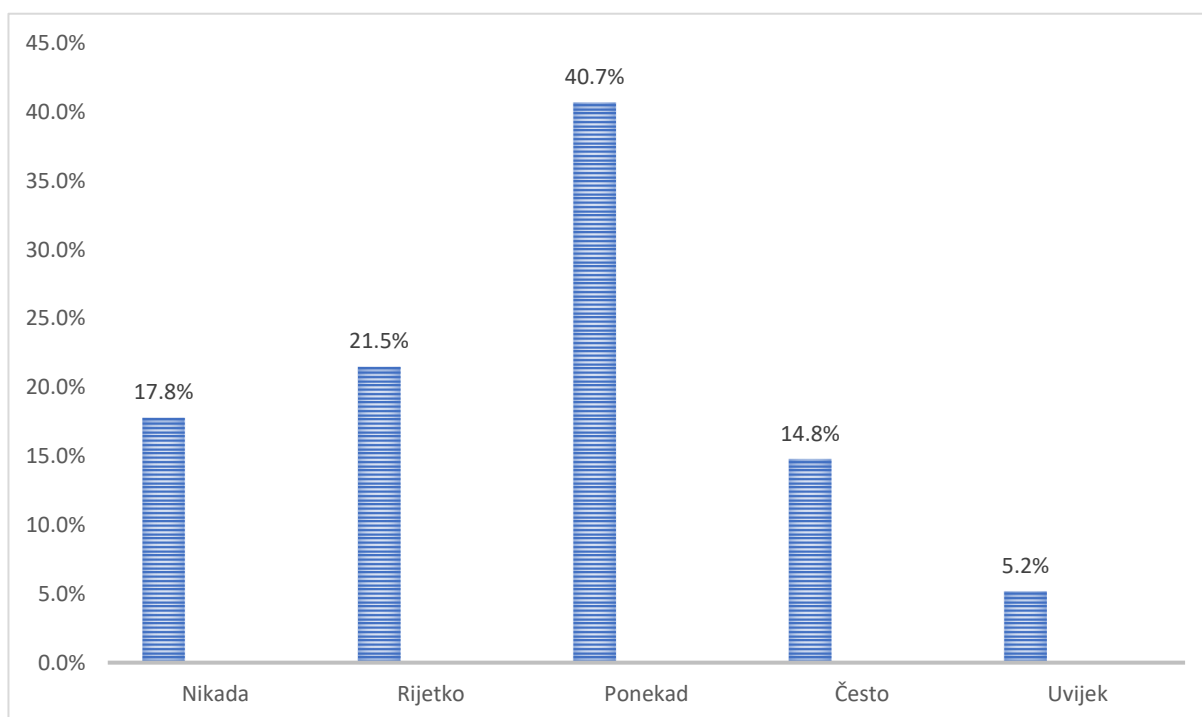
12.5. Prikaz rezultata o provedbi metoda art terapije u nastavi Likovne kulture

Posljednja kategorija pitanja i tvrdnji u anketnom upitniku obuhvaća procjenu učestalosti navedenih tvrdnji u nastavi. Ispitanici su izrazili učestalost tvrdnjom na Likertovoj ljestvici od 5 stupnjeva (od 1 – nikada do 5 – uvijek).

Tvrdnja s kojom je započela ova kategorija glasila je „U nastavi Likovne kulture služim se metodama art terapije.“ Najveći broj ispitanika (40.7 %) odgovorio je ponekad, 21.5 % rijetko, 17.8 % nikada, 14.8 % često i 5.2 % uvijek. Isto tako, postoji mogućnost da učitelji/ce sa svojim učenicima provode neke oblike art terapije ili art terapijskih metoda, a da toga nisu svjesni, odnosno da taj dio nastavnog procesa ne smatraju terapijskim.

Slika 39.

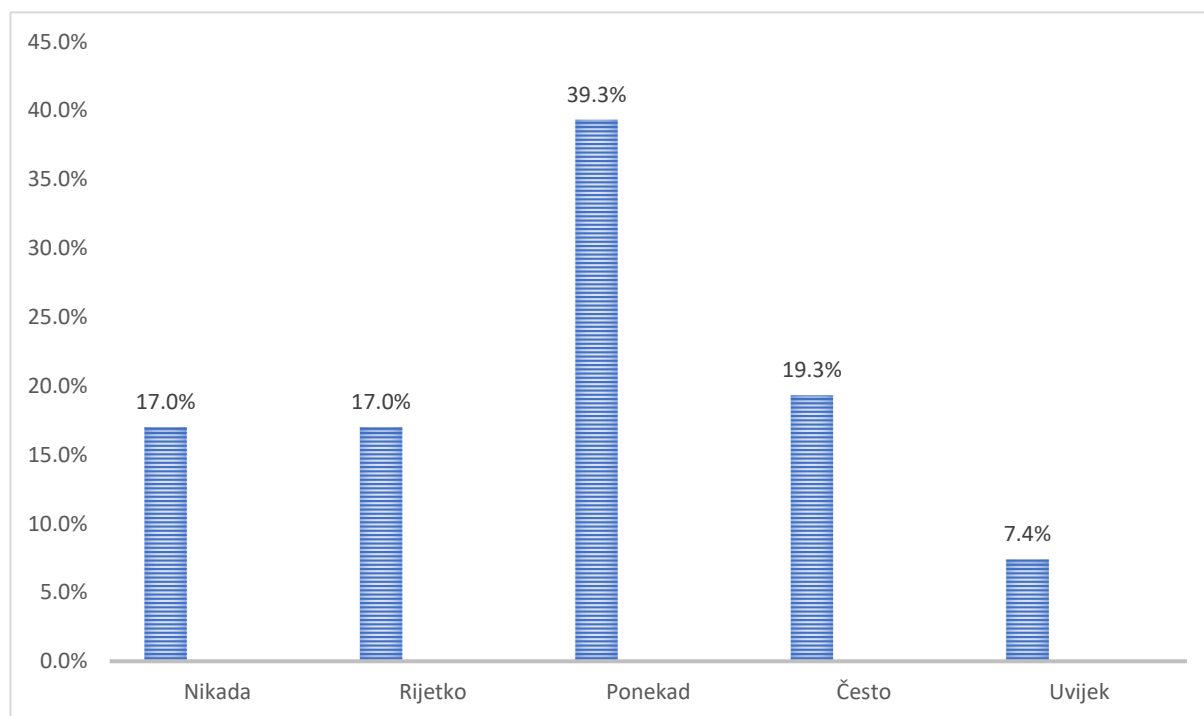
Tvrdnja „U nastavi likovne kulture služim se metodama art terapije.“

Na slici je prikazano koliko često ispitanici provode metode art terapije kroz likovnu tehniku crtanja. 39.3 % ispitanika ponekad provode metode art terapije kroz crtanje, 19.3 % često, 17 % rijetko i nikada, te 7.4 % ispitanika uvijek.

Slika 40.

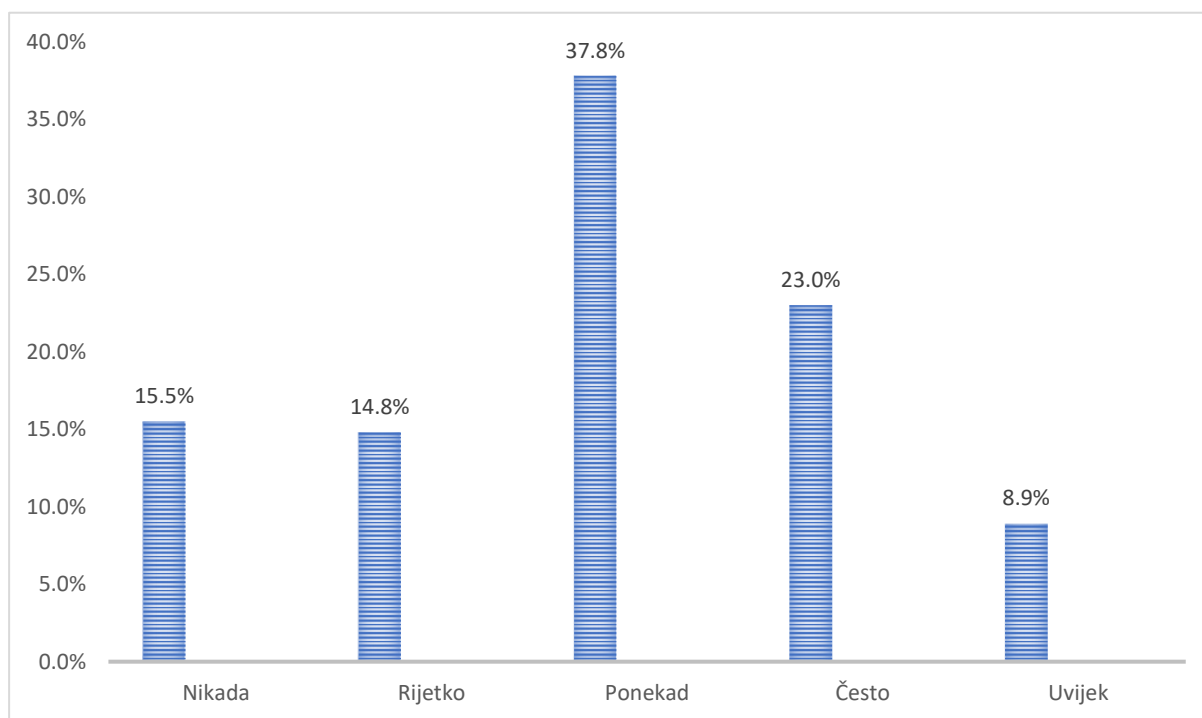
Tvrdnja „Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku crtanja.“

Na temelju odgovora prikazano je koliko često ispitanici provode metode art terapije kroz slikanje. Za razliku od crtanja, u ovom primjeru zapažen je blagi porast u odgovorima koji se odnose na češću uporabu tehnike slikanja. Ponekad provodi 37.8 %, često 23 %, nikada 15.5 %, rijetko 14.8 % i uvijek 8.9 %.

Slika 41.

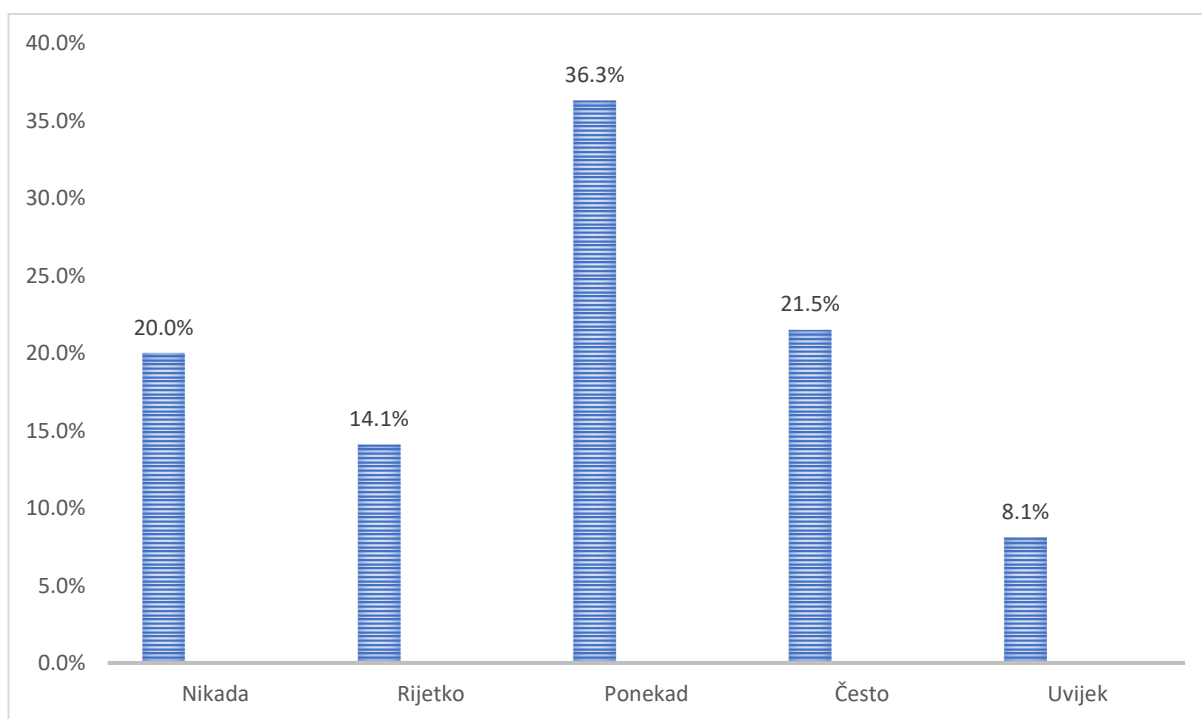
Tvrdnja „Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku slikanja.“

Na tvrdnju „Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehnike modeliranja i građenja“ 36.3 % ispitanika izjavilo je da ponekad provodi metode art terapije kroz tehniku modeliranja i građenja, 21.5 % često, 20 % nikada, 14.1 % rijetko i 8.1 % uvijek.

Slika 42.

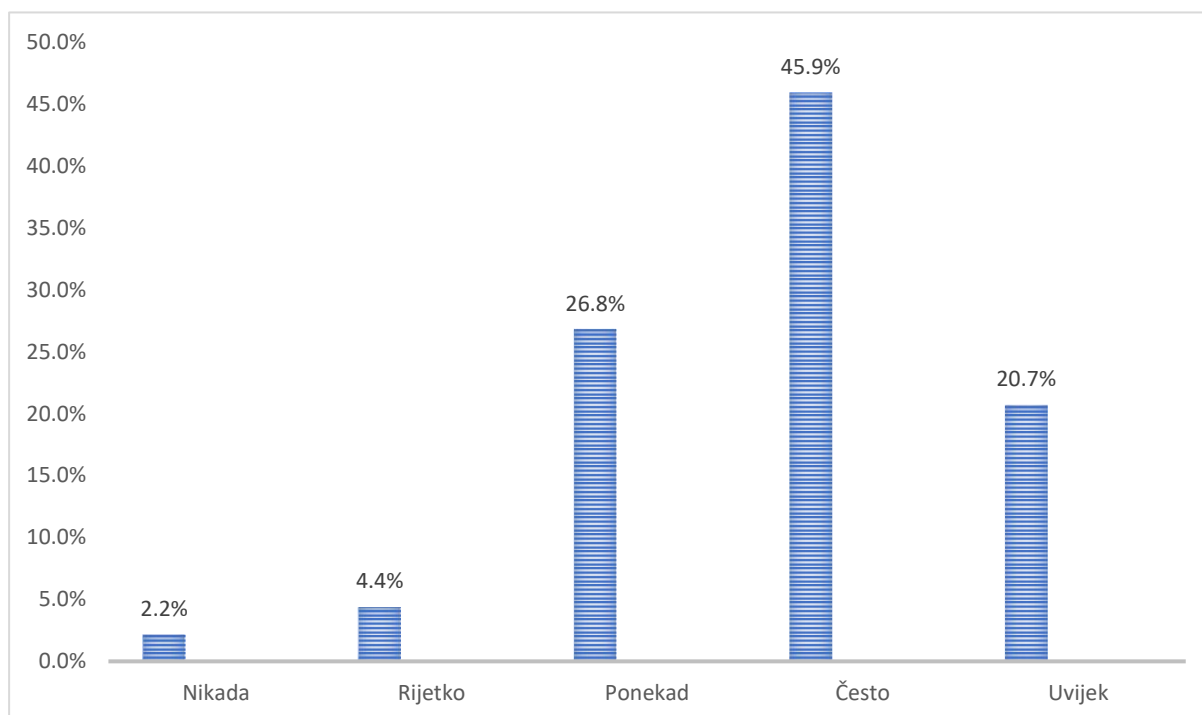
Tvrdnja „Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku modeliranja i građenja.“

Na slici je prikazano da 45.9 % ispitanika smatra da učenici uspješno prikazuju emocije kroz svoje radove, 26.8 % smatra da ponekad učenici uspješno prikažu svoje emocije, 20.7 % da uvijek, 4.4 % rijetko i 2.2 % nikada. S obzirom na dobivene rezultate može se reći da većina ispitanika smatra da učenici mogu prikazati emocije kroz svoje radove, dok četvrtina ispitanika smatra da učenici ponekad uspiju.

Slika 43.

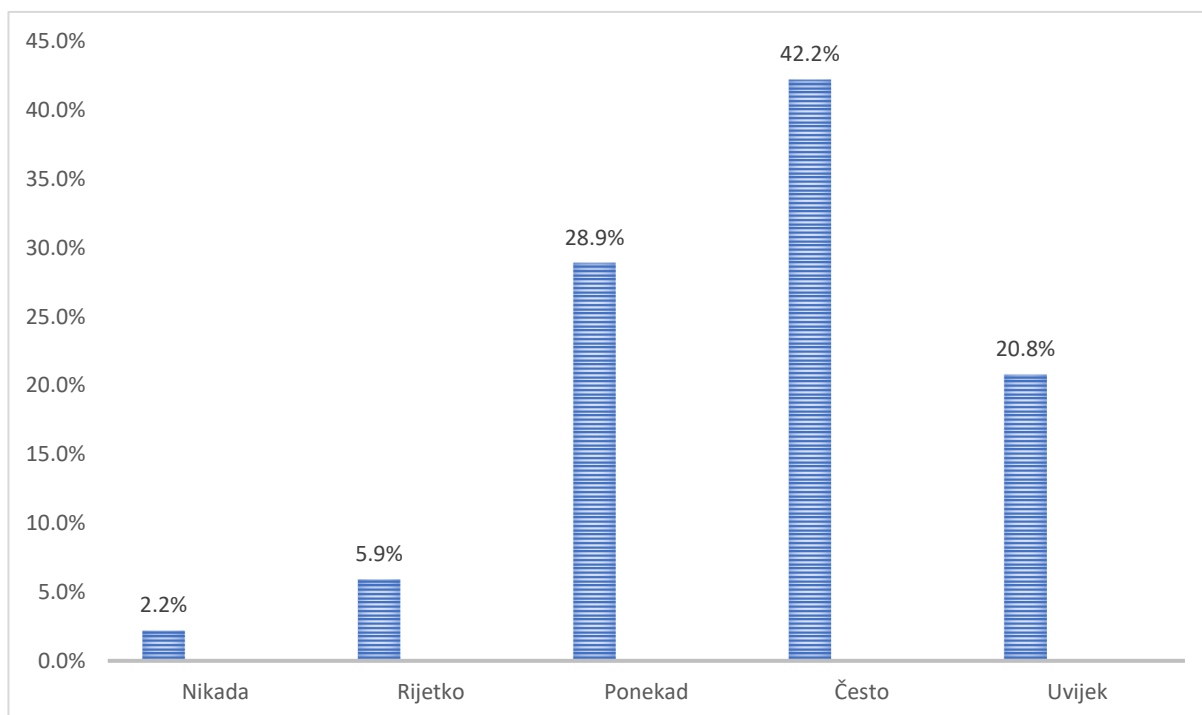
Tvrđnja „Učenici uspješno prikazuju emocije kroz svoje radove.“

Na tvrdnju da učenici lakše verbaliziraju svoje misli i osjećaje na temelju svojih radova 42.2 % ispitanika izjasnilo se da učenici često lakše verbaliziraju svoje misli i osjećaje na temelju svojih radova, 28.9 % ispitanika odgovorilo je ponekad, a 20.8 % odgovorilo je uvijek. Ova tvrdnja usko je povezana s prethodnom tvrdnjom i rezultati ispitanika koji su ispunjavali upitnik su približno isti.

Slika 44.

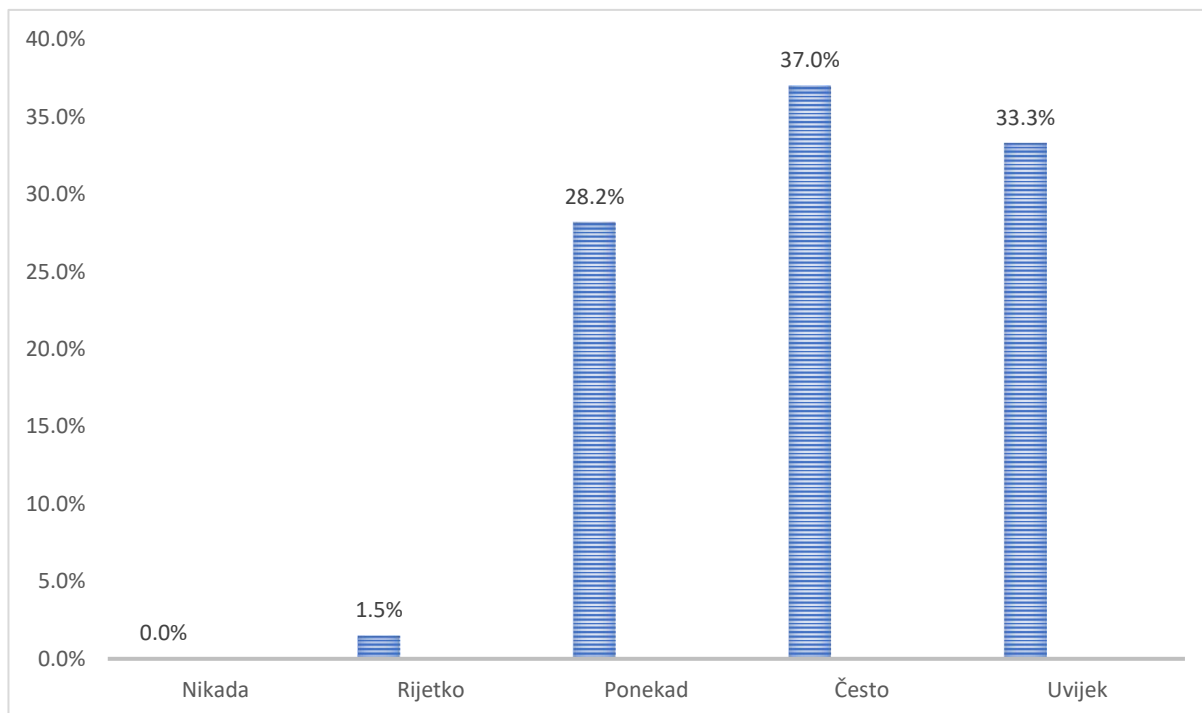
Tvrdnja „Učenici lakše verbaliziraju svoje misli i osjećaje na temelju svojih radova.“

Na tvrdnju koja se odnosi da ispitanici primjećuju veću motivaciju učenika tijekom provođenja likovnih aktivnosti, najveći broj ispitanika odgovorio je ponekad (28.2 %), često (37 %) i uvijek (33.3 %). Dobiveni rezultati su očekivani s obzirom na to da učenici u razrednoj nastavi jasno izražavaju želju i volju za likovnim stvaranjem.

Slika 45.

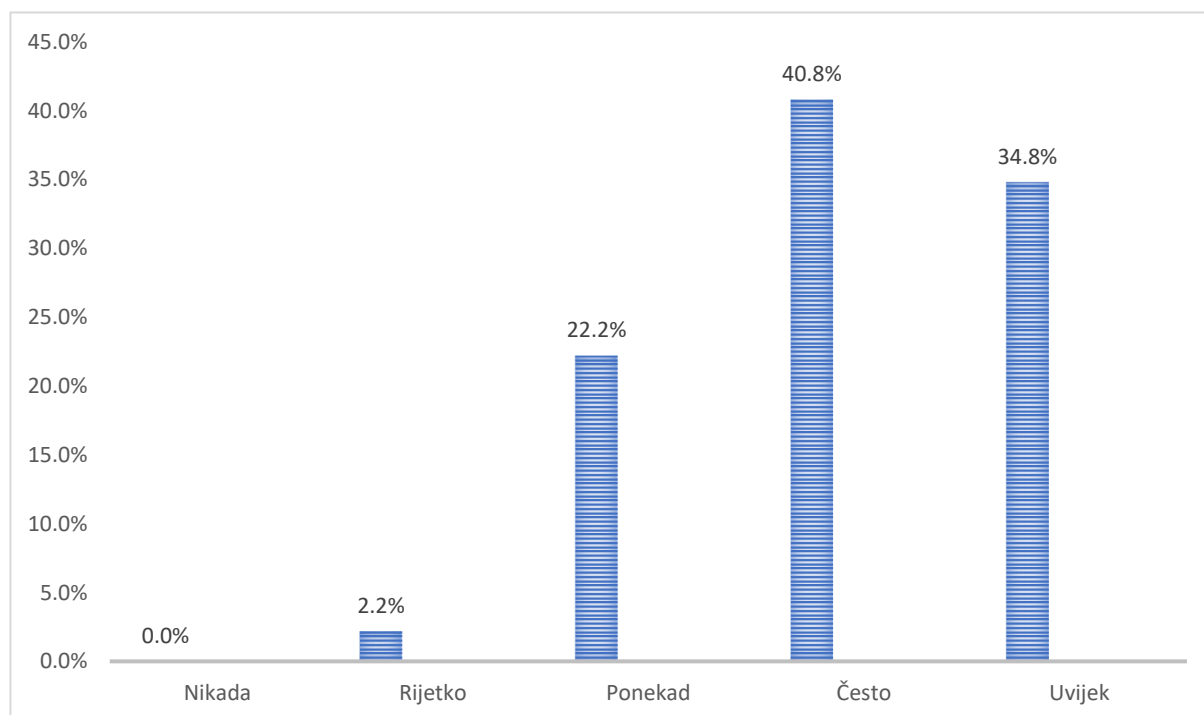
Tvrdnja „Primjećujem veću motivaciju učenika tijekom provođenja likovnih aktivnosti.“

40.8 % ispitanika izjasnilo se na anketnom upitniku da često primjećuju da su učenici bolje raspoloženi nakon likovnih aktivnosti, 34.8 % ispitanika izjasnilo se da uvijek primijete, a 22.2 % da ponekad primijete bolje raspoloženje kod učenika. Svi ispitanici se donekle slažu s tvrdnjom te se može zaključiti da se učenici bolje osjećaju i da su boljeg raspoloženja nakon likovnih aktivnosti.

Slika 46.

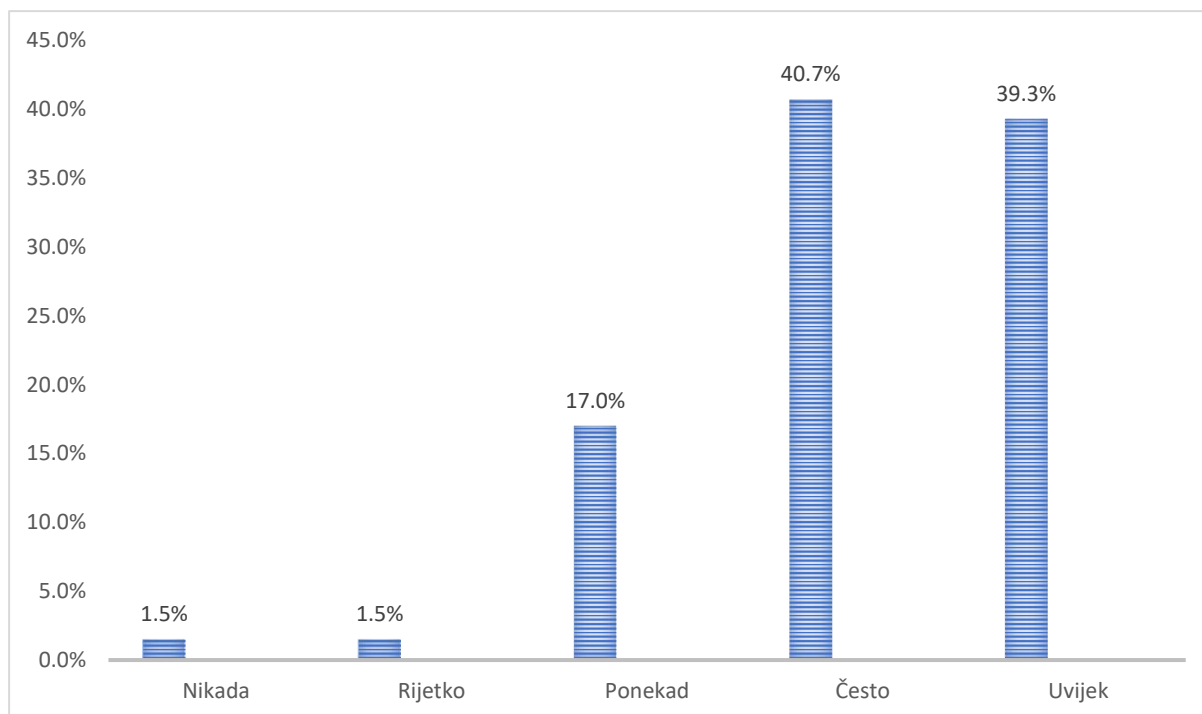
„Primjećujem da su učenici bolje raspoloženi nakon likovnih aktivnosti.“

Na tvrdnju koja se odnosila na poticanje učenika na izražavanje emocija kroz likovni izraz, 40.7 % ispitanika izjasnilo se da često potiču učenike, dok je 39.3 % izjavilo da uvijek potiču svoje učenike na izražavanje emocije kroz likovnom stvaranje. Po jedan ispitanik se izjasnio negativno, odnosno da nikada ili rijetko potiču učenike. Gotovo svi ispitanici potiču učenike na izražavanje emocija i tim se može objasniti i ranije naveden zaključak, da iako svi učitelji nisu upoznati s art terapijom, postoji mogućnost da je nesvjesno provode u nastavi.

Slika 47.

Tvrdnja „Potičem učenike na izražavanje emocija kroz likovni izraz.“

Ispitanici su u sklopu ovog istraživanja na posljednju kategoriju tvrdnji određivali učestalost uporabe metoda art terapije u nastavi Likovne kulture. Iz grafičkog prikaza njihovih odgovora vidljivo je da se samo 5 % ispitanika uvijek služi s metodama art terapije, 14.8 % često i najveći broj ispitanika 40 % ponekad. Također, značajan je i broj ispitanika koji nikad (17.8 %) i rijetko (21.5 %) koristi metode art terapije. Kada se uzmu u obzir svi prethodni odgovori anketnog upitnika ovi rezultati nisu iznenađujući s obzirom na to da veliki udio ispitanika nije upoznat s art terapijom. Učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj nisu dovoljno upoznati sa samom art terapijom pa tako ni s dobrobitima koje proizlaze iz nje. Za uvođenje art terapije u odgojno - obrazovne ustanove najprije je potrebno educirati učitelje koji

bi te metode provodili, a zatim roditelje i učenike. Metode art terapije mogu omogućiti učenicima da kroz likovno stvaranje izraze neke svoje osjećaje koje im je teško verbalizirati, da se suoče s nekim traumama koje su proživjeli ili da kroz likovni izraz iskažu svoje emocije. S obzirom na dobivene rezultate hipoteza 5 se odbacuje – učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj u nastavi Likovne kulture služe se metodama art terapije.

13. ZAKLJUČAK

U današnje vrijeme, sve više značaja pridodaje se mentalnom zdravlju i emocionalnom razvoju kako odraslih ljudi, tako i djece. Emocionalno stanje djeteta postaje sve učestalija tema raznih diskusija u odgojno-obrazovnom sustavu. Učitelji u razrednoj nastavi se svakodnevno susreću s djecom, a iza svakog djeteta skriva se jedan potpuno novi svijet i njihova priča. Iako mnogi smatraju da su dječje misli i emocije jasno vidljive, sve više istraživanja ukazuje na to da pojedina djeca „skrivaju“ svoje osjećaje zbog straha od neprihvatanja, nerazumijevanja ili odbijanja. Art terapija kao grana psihoterapije koristi različite vrste umjetnosti kako bi se pojedincu omogućilo lakše izražavanje njegova unutarnjeg stanja. Cilj ovog rada bio je utvrditi jesu li učitelji razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznati s pojmom art terapija i služe li se s metodama art terapije u nastavi Likovne kulture.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 135 ispitanika, učitelja i učiteljica razredne nastave u Republici Hrvatskoj na području od 18 županija i provedeno je u svibnju 2022. godine. Isto tako, nastojala se ispitati i samoprocjena vlastite kreativnosti učitelja/ica razredne nastave, prisutnost kreativnosti u nastavnom procesu te osobni stavovi o art terapiji i njezinoj primjeni. Nakon statističke obrade podataka tri hipoteze su prihvaćene, jedna je djelomično prihvaćena, dok je jedna hipoteza odbijena.

Kada je u pitanju opća upoznatost s pojmom art terapija, 75.6 % ispitanika je čulo za navedeni pojam stoga je *hipoteza 1*: učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznati su s pojmom art terapija, **djelomično prihvaćena**. Ispitivanjem samoprocjene vlastite kreativnosti učitelja razredne nastave dobiveni su rezultati da se gotovo svi ispitanici smatraju kreativnim čime je *hipoteza 2*: učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj smatraju se kreativnim osobama i spremni su za nova iskustva i izazove, **prihvaćena**. 94.1 % ispitanika smatra da kreativan rad doprinosi uspješnoj nastavi i da svaki učenik doprinosi kreativnosti nastave, stoga je *hipoteza 3*: učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj potiču i uočavaju kreativnost u nastavnom procesu, **prihvaćena**. U istraživanju su ispitani osobni stavovi ispitanika o art terapiji i rezultati su pokazali da učitelji imaju pozitivan stav u vezi art terapije i smatraju da je učenicima lakše izraziti svoje misli i osjećaje kroz likovni izraz. S obzirom na dobivene rezultate, *hipoteza 4*: učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj imaju pozitivan stav o art terapiji i smatraju da art terapija može pozitivno djelovati na pojedinca, je **prihvaćena**. *Hipoteza 5*: učitelji/ce razredne nastave u Republici Hrvatskoj u nastavi Likovne kulture služe se metodama art terapije je **odbaćena** ali stavovi ispitanika

ukazuju na želju za učenjem o art terapiji i metodama art terapije koji se mogu primjenjivati u nastavnom procesu.

S obzirom na provedeno istraživanje uočavamo da su učitelji i učiteljice razredne nastave u Republici Hrvatskoj upoznati s art terapijom, ali mali je postotak onih koji art terapiju uključuju u nastavu. Art terapija polako dobiva na značaju i sve više stručnjaka ukazuje na dobrobiti koje proizlaze iz nje. Iako je mentalno zdravlje u Republici Hrvatskoj još uvijek „tabu“ tema, iz godine u godinu vidljiv je mali napredak našeg društva. Svaki pojedinac, svako dijete ima svoje brige i probleme o kojima ne želi ili ne zna govoriti. Upravo metode art terapije imaju svrhu da kroz umjetnost, ples, crtež ili nešto treće pojedinac može izraziti svoje osjećaje koje verbalnim putem ne želi ili ne može. Art terapija približava unutarnji svijet svakog od nas našem vanjskom svijetu i čini to na način da se osjećamo shvaćenima.

14. LITERATURA

1. Balić Šimrak, A., Šverko, I. i Županić Benić, M. (2011). U prilog holističkom kurikulumu likovne kulture. U: A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju* (p. 54-85). Zagreb: Učiteljski fakultet.
2. Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik : likovni jezik predškolske djece : knjiga za odgajatelje, roditelje, pedagoge, psihologe, psihijatere*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Bognar, L. (2012). Kreativnost u nastavi. *Napredak*, 153 (1), 9-20. Preuzeto 10. svibnja s <https://hrcak.srce.hr/82857>
4. Bognar L. & Bognar, B. (2007). Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije. In N. Nanić (Ed), *Zbornik radova, Kompetentnost i kompetencije učitelja* (p. 421-428). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku i Kherson (Ukraine): Kherson State University Kherson
5. Buljubašić-Kuzmanović, V., Anić, A., Varga, R. (2008). Priča kao kreativni trening i terapija: neuro-lingvistički pristup. *Život i škola*, LIV(19), str. 149–158. Preuzeto 1. travnja. 2022. s <https://hrcak.srce.hr/24077>.
6. Burić, K., Nikolić, B., Prstačić, M. (2013). Analiza povezanosti glazbenih improvizacija i likovnog izražavanja u djeteta. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49(1), 1–11. Preuzeto 15. travnja 2022. s <https://hrcak.srce.hr/104206>.
7. Cvetković Lay, J., Sekulić Majurec, A. (1998). *Darovito je što ću s njim? Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea
8. Dulčić, A.; Kondić, Lj. (2009.) *Crtež i slika u dijagnostici i terapiji*. Zagreb: Alinea.
9. De Zan, D. (2013.) *Slika i crtež u psihoterapiji djece i obitelji*. Zagreb: Medicinska naklada.
10. Grgurić N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.

11. Ivanović, N., Barun, I., Jovanović, N. (2014). Art terapija – teorijske postavke, razvoj i klinička primjena. *Socijalna psihijatrija*, 42(3), 190–198. Preuzeto 1. ožujka. 2022. s <https://hrcak.srce.hr/134765>.
12. Jakubin, M. (1989). *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike : priručnik za likovnu kulturu*. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
13. Matijević, M. (2009). Od reproduktivnog prema kreativnom učitelju. U: Bognar, L, Whitehead, J, ur. *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju – zbornik radova* (str. 17-23) Zagreb: PROFIL.
14. Nakano, M. (1972). *An analytical study of combined affective value of color and form*. Japanese Journal of Psychology, 43(1), 22-30.
15. Nazor, M. (1998). Dječji crtež kao pokazatelj intelektualnog razvoja i kao projektivno sredstvo. U Lapaine, M. (ur.), *Crtež u znanosti – zbornik radova*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Geodetski fakultet.
16. Oaklander, V. (1996.) *Put do dječjeg srca; Geštaltistički psihoterapijski pristup djeci*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Petrović, Đ. (2010). Poticanje kreativnosti u kombiniranom razrednom odjelu. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVI(24), 1–281. Preuzeto 13. travnja 2022. s <https://hrcak.srce.hr/63366>
18. Škrbina D. (2013). *Art terapija i kreativnost*. Zagreb: Veble commerce.
19. Štalekar, V. (2014). O umjetnosti i psihoterapiji. *Socijalna psihijatrija*, 42(3), 180– 189. Preuzeto 14. 5. 2022. s <https://hrcak.srce.hr/134764>
20. Tanay, E. R. (1989). *Likovna kultura u nižim razredima osnovne škole : Priručnik za nastavnika*. Zagreb: Školska knjiga.

21. Tomašević-Dončević, M. (2005.), *Kako nacrtati osjećaj? Likovna terapija i (s)likovni dnevnik kao samopomoć*. Zagreb: Profil.

22. Županić Beniće, M. (2021) Definition and Beliefs about Creativity: Perspectives of Primary School Teachers, Students and Parents in Croatia. *Sodobna pedagogika*, 72 (138) (3), 160-172. Preuzeto 10. lipnja 2022. s <https://www.bib.irb.hr/1154594>

23. Županić Beniće, M. (2021) Students, teachers and parents' perceptions of the school subjects which develop creativity the most. U: Linhofer, S., Holz, O., Grabner, M. & Kühnis, J. (ur.) *School and teacher education 2030*, (p. 235-247). Münster: LIT Verlag. Preuzeto 13. lipnja 2022. s <https://www.bib.irb.hr/1188238>

24. Županić Beniće, M. & Bačlija Sušić, B. (2020) Encouraging creativity in early childhood education – the association between material conditions in kindergartens and implementation of musical and visual activities. U: Herzog, J. (ur.) *Contemporary Aspects of Giftedness*, (p. 247-258). Hamburg: Verlag Dr. Kovač. Preuzeto 13. lipnja 2022. s <https://www.bib.irb.hr/1115204>

Popis slika i tablica

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz ljudskog lika u obliku jednostavna sklopa krugova, ovala i ravnih linija.	13
Slika 2. Prikaz ljudskog oblika s udovima i imenovanje crteža	13
Slika 3. Izražen profil, pokret lika	14
Slika 4. Skladnije proporcije, mnoštvo detalja	15
Slika 5. Staž u školi na poziciji učitelja razredne nastave	19
Slika 6. Ispitanici s obzirom na stručnu spremu	20
Slika 7. Zastupljenost ispitanika s obzirom na županiju u kojoj rade.....	21
Slika 8. Zastupljenost ispitanika s obzirom na razred u kojem rade.....	22
Slika 9. Zastupljenost ispitanika s obzirom na upoznatost s pojmom art terapija.....	23
Slika 10. Zastupljenost ispitanika s obzirom na to gdje su saznali za pojam art terapija	24
Slika 11. Tvrdnja „Smatram se kreativnom osobom.“	26
Slika 12. Tvrdnja „Spreman/na sam prihvatiti nove ideje.“	27
Slika 13. Tvrdnja „Otvoren/a sam za nova iskustva i izazove.“	28
Slika 14. Tvrdnja „Težim velikim postignućima.“	29
Slika 15. Tvrdnja „Smatram da sam uporna osoba.“	30
Slika 16. Tvrdnja „Smatram da sam maštovita osoba.“	31
Slika 17. Tvrdnja „Motivira me učenje i istraživanje novih područja.“	32
Slika 18. Tvrdnja „Motivira me učenje novih metoda rada s učenicima.“	33
Slika 19. Tvrdnja „Lako prepoznajem kreativnost kod učenika.“	34
Slika 20. Tvrdnja „Lako se prilagođavam novonastalim situacijama u radu.“	35
Slika 21. Tvrdnja „Smatram da su svi učenici kreativni na neki način.“	36
Slika 22. Tvrdnja „Učenici doprinose kreativnosti nastave.“	37
Slika 23. Tvrdnja „Kreativnost u nastavi može poticati samo kreativan učitelj/ica.“	38
Slika 24. Tvrdnja „Kreativan rad doprinosi uspješnoj nastavi.“	39
Slika 25. Tvrdnja „Kreativnim aktivnostima stječu se pozitivne vrijednosti.“	40
Slika 26. Tvrdnja „Upoznat/a sam s pojmom art terapija.“	41
Slika 27. Tvrdnja „Želim znati više o metodama u art terapiji.“	42
Slika 28. Tvrdnja „Smatram da metode art terapije treba uključiti u nastavu.“	43

Slika 29. Tvrdnja „Art terapija namijenjena je djeci i mladima.“	44
Slika 30. Tvrdnja „Art terapija provodi se s učenicima s teškoćama u razvoju.“	45
Slika 31. Tvrdnja „Metode art terapije mogu se provoditi u redovitoj nastavi.“	46
Slika 32. Tvrdnja „Art terapija se koristi isključivo u likovnim aktivnostima.“	47
Slika 33. Tvrdnja „Poticem učenike na izražavanje emocija kroz likovni izraz.“	48
Slika 34. „Crtež može omogućiti uvid u psihičko stanje učenika.“	49
Slika 35. Tvrdnja „Učenicima je lakše izraziti svoje emocije kroz likovni izraz.“	50
Slika 36. Tvrdnja „Metode art terapije mogu poboljšati emocionalni status osobe.“	51
Slika 37. Tvrdnja „Metode art terapije mogu poboljšati kvalitetu života.“	52
Slika 38. Tvrdnja „Metode art terapije mogu poboljšati školski uspjeh.“	53
Slika 39. Tvrdnja „U nastavi likovne kulture služim se metodama art terapije.“	54
Slika 40. Tvrdnja „Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku crtanja.“	55
Slika 41. Tvrdnja „Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku slikanja.“	56
Slika 42. Tvrdnja „Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku modeliranja i građenja.“	57
Slika 43. Tvrdnja „Učenici uspješno prikazuju emocije kroz svoje radove.“	58
Slika 44. Tvrdnja „Učenici lakše verbaliziraju svoje misli i osjećaje na temelju svojih radova.“	59
Slika 45. Tvrdnja „Primjećujem veću motivaciju učenika tijekom provođenja likovnih aktivnosti.“	60
Slika 46. Tvrdnja „Primjećujem da su učenici bolje raspoloženi nakon likovnih aktivnosti.“	61
Slika 47. Tvrdnja „Poticem učenike na izražavanje emocija kroz likovni izraz.“	62

POPIS TABLICA

Tablica 1. Definiranje pojma art terapija.....	25
---	----

Prilozi i dodaci

Prilog 1

Anketni upitnik

Art terapija u likovnim aktivnostima u primarnom obrazovanju

Poštovane učiteljice i učitelji razredne nastave,

ispred Vas se nalazi anketni upitnik koji je sastavljen u svrhu pisanja diplomskog rada pod nazivom *Art terapija u likovnim aktivnostima u primarnom obrazovanju*. Anketni upitnik provodim u svrhu ispitivanja u kojoj mjeri su učitelji/ice razredne nastave upoznati s pojmom art terapije i služe li se s istom na nastavi Likovne kulture.

Istraživanje provodi Marita Crljen, studentica 5. godine Učiteljskog studija s likovnim modulom na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pod mentorstvom doc. dr. sc. Marijane Županić Benić.

Anketni upitnik sadrži demografske podatke te niz tvrdnji na koje odgovarate prema skali s obzirom na stupanj slaganja i stupanj učestalosti. U anketi nema točnih i netočnih odgovora, a Vaš je zadatak odabrati odgovor koji najbolje odražava Vaše mišljenje. Molimo Vas da na što manje pitanja nastojite odgovoriti neutralno. Za ispunjavanje upitnika potrebno je otprilike 10 minuta. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i u cijelosti anonimno. Odgovori se ni na koji način neće moći povezati s konkretnom osobom. Prikupljeni podatci bit će korišteni isključivo u svrhu pisanja diplomskoga rada. Vaše sudjelovanje iznimno je vrijedan doprinos u ovome istraživanju, pa Vas ovim putem molimo za suradnju. Naglašavamo da u svakome trenutku imate pravo na odustanak od sudjelovanja u ovome istraživanju. Nastavkom potvrđujete da ste pročitali uvod i da ste obavješteni o svrsi i postupku ovoga istraživanja.

Unaprijed zahvaljujem na vremenu i trudu izdvojenom za ispunjavanje upitnika,

Marita Crljen

1. Spol:

- M
- Ž

2. Na praznu crtu upišite Vašu dob _____ (upisati broj).

3. Staž u školi na poziciji učitelja razredne nastave.

- manje od 5 godina
- 5 – 10 godina
- 11 – 20 godina
- više od 20 godina

4. Završeni studij:

- dvogodišnji studij razredne nastave na Učiteljskoj akademiji
- četverogodišnji studij razredne nastave bez pojačanog predmeta
- četverogodišnji studij razredne nastave s pojačanim predmetom
- petogodišnji studij razredne nastave s modulom
- ostalo _____ (dopišite ako je potrebno)

5. Molim Vas, navedite pojačani predmet/modul/strani jezik ovisno o Vašem prethodnom odgovoru/vrsti završenog studija: _____

6. Dodatna stručna usavršavanja:

- DA
- NE

7. Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje potvrđan, navedite stručna usavršavanja vezana uz umjetničko područje:

8. Razredni odjel/i u kojem/ima trenutno poučavam (ako trenutno poučavate u više razreda istovremeno (npr. kombinirani razred) odaberite više odgovora):

- 1. razred
- 2. razred
- 3. razred
- 4. razred

9. Županija u kojoj se nalazi škola (u kojoj radim):

- Grad Zagreb
- Zagrebačka
- Krapinsko-zagorska
- Sisačko-moslavačka
- Karlovačka
- Varaždinska
- Koprivničko-križevačka
- Bjelovarsko-bilogorska
- Primorsko-goranska
- Ličko-senjska
- Virovitičko-podravska
- Požeško-slavonska
- Brodsko-posavska
- Zadarska
- Osječko-baranjska
- Šibensko-kninska
- Vukovarsko-srijemska
- Splitsko-dalmatinska
- Istarska
- Dubrovačko-neretvanska
- Međimurska

10. Jeste li čuli za termin art terapija?

- DA
- NE

11. Ukoliko jeste, gdje/kako ste čuli za njega?

- na fakultetu
- na poslu od kolega učitelja
- na poslu od stručnih suradnika
- putem stručnog usavršavanja
- osobno sam se informirao/la o tome
- ostalo _____ (dopišite)
- nisam upoznat/a s art-terapijom

12. Kako biste svojim riječima definirali art-terapiju? (Odgovorite na ovo pitanje ukoliko želite.)

Molim Vas da prema sljedećim stupnjevima na skali od 1 do 5 procijenite slaganje s niže navedenim tvrdnjama:

1 – uopće se ne slažem

2 – uglavnom se ne slažem

3 – niti se slažem, niti se ne slažem

4 – uglavnom se slažem

5 – u potpunosti se slažem

U kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama vezanim za vlastitu percepciju kreativnosti?

TVRDNJA	STUPANJ SLAGANJA				
Smatram se kreativnom osobom	1	2	3	4	5
Spreman/a sam prihvatiti nove ideje.	1	2	3	4	5
Otvoren/a sam za nova iskustva i izazove.	1	2	3	4	5
Težim velikim postignućima.	1	2	3	4	5
Smatram da sam uporna osoba.	1	2	3	4	5
Smatram da sam maštovita osoba.	1	2	3	4	5
Motivira me učenje i istraživanje novih područja.	1	2	3	4	5
Motivira me učenje novih metoda rada s učenicima.	1	2	3	4	5

U kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama vezanim za prisutnost kreativnosti u nastavi?

TVRDNJA	STUPANJ SLAGANJA				
Lako prepoznajem kreativnost kod učenika.	1	2	3	4	5
Lako se prilagođavam novonastalim situacijama u radu.	1	2	3	4	5
Smatram da su svi učenici kreativni na neki način.	1	2	3	4	5
Učenici doprinose kreativnosti nastave.	1	2	3	4	5
Kreativnost u nastavi može poticati samo kreativan učitelj/ica.	1	2	3	4	5
Kreativan rad doprinosi uspješnoj nastavi.	1	2	3	4	5
Kreativnim aktivnostima stječu se pozitivne vrijednosti.	1	2	3	4	5

U kojoj mjeri se slažete s navedenim tvrdnjama vezanim za art terapiju?

TVRDNJA	STUPANJ SLAGANJA				
Upoznat/a sam s pojmom art terapija.	1	2	3	4	5
Želim znati više o metodama rada u art terapiji.	1	2	3	4	5
Smatram da metode art terapije treba uključiti u nastavu.	1	2	3	4	5
Art terapija namijenjena je djeci i mladima.	1	2	3	4	5
Art terapija provodi se s učenicima s teškoćama u razvoju.	1	2	3	4	5
Metode art terapije mogu se provoditi u redovitoj nastavi.	1	2	3	4	5
Art terapija se koristi isključivo u likovnim aktivnostima.	1	2	3	4	5
Potičem učenike na izražavanje emocija kroz likovni izraz.	1	2	3	4	5
Crtež može omogućiti uvid u psihičko stanje učenika.	1	2	3	4	5
Učenicima je lakše izraziti svoje emocije kroz likovni izraz.	1	2	3	4	5
Metode art terapije mogu poboljšati emocionalni status osobe.	1	2	3	4	5
Metode art terapije mogu poboljšati osobnu kvalitetu života.	1	2	3	4	5
Metode art terapije mogu poboljšati školski uspjeh.	1	2	3	4	5

Molim Vas da prema sljedećim stupnjevima na skali od 1 do 5 procijenite učestalost niže navedenih tvrdnji:

1 – nikada

2 – rijetko

3 – ponekad

4 – često

5 – uvijek

Procijenite učestalost navedenih tvrdnji koje se odnose na art terapiju u nastavi Likovne kulture:

TVRDNJA	STUPANJ UČESTALOSTI				
	1	2	3	4	5
U nastavi Likovne kulture služim se metodama art terapije.	1	2	3	4	5
Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku crtanja.	1	2	3	4	5
Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehniku slikanja.	1	2	3	4	5
Metode art terapije s učenicima provodim kroz tehnike modeliranja i građenja.	1	2	3	4	5
Učenici uspješno prikazuju emocije kroz svoje radove.	1	2	3	4	5
Učenici lakše verbaliziraju svoje misli i osjećaje na temelju svojih radova.	1	2	3	4	5
Primjećujem veću motivaciju učenika tijekom provođenja likovnih aktivnosti.	1	2	3	4	5
Primjećujem da su učenici bolje raspoloženi nakon likovnih aktivnosti.	1	2	3	4	5
Potičem učenike na izražavanje emocija kroz likovni izraz.	1	2	3	4	5

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)